

NATUURPUNT

Markvallei

Driemaandelijks ledentijdschrift - jrg. 40 - nr4 - September 2021

7

14.007

N

Stikstof

't Bieteutje

Natuurpunt Markvallei

Natuurpunt vzw is een vereniging voor natuurbehoud en landschapszorg in Vlaanderen. Met meer dan 130.000 aangesloten gezinnen en 6.000 vrijwillige medewerkers is Natuurpunt de belangrijkste vereniging voor natuurbehoud en landschapszorg in Vlaanderen.

Tot haar kerntaken rekent de vereniging natuurbehoud en -beheer, landschapszorg, beleidswerking, natuurbeleving, natuurstudie, vorming en educatie.

Natuurpunt beheert meer dan 26.000 hectare Vlaamse natuur in 500 verschillende natuurgebieden. De vrijwilligers nemen het initiatief: ze zorgen voor aankoop, beheer en openstelling van natuurgebieden. Daarbij worden ze bijgestaan door professionele ploegen.

Natuurpunt Markvallei is de afdeling van Natuurpunt in de gemeenten Rijkevorsel, Hoogstraten en Baarle-Hertog. Zij werkt met haar vrijwilligersgroep vanuit Bezoekerscentrum De Klapekster in Wortel Kolonie. Hier ontvangt de afdeling zoveel mogelijk mensen die geïnteresseerd zijn in de natuur.

Natuurpunt Markvallei is daarnaast een vereniging. We maken veel plezier samen. We organiseren cursussen, lezingen, wandelingen, uitstapjes, buitenlandse excursies, ... En iedereen is welkom!

Lid worden? Schrijf 30 euro over op rekening BE17 230 00442 3321 met vermelding 'nieuw lid Natuurpunt Markvallei'. Als lid ontvangt u automatisch het nationaal contactblad 'Natuur.blad' en 't Bieteutje. Je geniet

daarnaast van tal van voordelen.

Andere geïnteresseerden kunnen een jaarabonnement op 't Bieteutje nemen door overschrijving van 8 euro op rekening IBAN BE73 8601 1267 3360 van Natuurpunt Markvallei vzw.

Natuurpunt Markvallei is een echte vrijwilligersorganisatie. Van onze meer dan 1100 leden zijn er 250 op één of andere wijze actief. Het zijn ook de leden / vrijwilligers die inhoud geven aan onze werking. Zij werken daarvoor samen in werkgroepen zoals: de gidsenwerkgroep, de werkgroep voor het beheer van onze natuurgebieden, voor studie, voor de financiën van de afdeling, het beheer van De Klapekster of onze fotowerkgroep.

Maandelijks komen vertegenwoordigers van de vrijwilligers bij elkaar om de belangrijkste afdelingszaken met elkaar te bespreken. Wil je zelf ook een handje helpen? Dat kan door te helpen in onze natuurgebieden, in het bezoekerscentrum, via studie- of gidsenwerking of op allerlei andere manieren. Kijk op onze website voor meer info.

Contactgegevens:

BC De Klapekster - Kolonie 41, 2323 Wortel
info@natuurpuntmarkvallei.be
03 383 02 08
www.natuurpuntmarkvallei.be

Giften

Giften voor de aankoop van natuurgebieden zijn welkom op rekening BE56 2930 2120 7588 met vermelding van de naam en het nummer van het project dat je wenst te steunen.

Giften vanaf 40 euro zijn fiscaal aftrekbaar!

Den Rooy: 7807 - De Halsche Beemden: 7108

Inhoud

- **Voorwoord**
- **Kort Nieuws**
- **Chrypto Chris**
- **Het Bont Dikkopje in Wortel Kolonie**
- **Weetjes over vogels**
- **Plantgoedactie**
- **Laat onze natuur niet STIKKEN**
- **Gespot**
- **Cursussen 2021**
- **Stan Geysen in de kijker**
- **Activiteitenkalender**
- **Foto's van voorbije activiteiten**
- **Natuurpoëzie**

7	14.007
N	
Stikstof	

Op de cover:

Het element Stikstof uit de tabel van Mendeljev

Foto:Mendeljev

Beste vrienden van Natuurpunt Markvallei,

Laat de natuur niet stikken. Natuurpunt luidt de alarmklok. Onze natuurgebieden, dieren en planten gaan reddeloos verloren als we niet dringend iets doen aan de overmatige emissie van stikstof. Hoogstraten spant opnieuw de kroon met een uitstoot van meer dan een miljoen ton stikstof per jaar. Als je als plant maar een bepaalde dosis kan verdragen, dan ben je er wel aan voor de moeite. Enkel de planten die stikstof verdragen blijven dan nog over en het hele ecosysteem staat daardoor onder druk. Je merkt het zelf ook in onze natuurgebieden. Bramen en brandnetels nemen alsmaar grotere oppervlaktes in, net omdat ze graag stikstof hebben. Maar daardoor overwoekeren ze wel alle andere planten die op hun beurt weer belangrijk zijn voor bepaalde diersoorten...

Natuurpunt wil de natuur niet laten stikken en probeert het probleem onder de aandacht te brengen. Er moet dringend iets gebeuren, we kunnen dit niet voor ons blijven uit schuiven. Daarom in dit nummer ook extra aandacht hiervoor.

Je zal merken dat we stilaan ook op kruissnelheid komen en ons 1 200ste lid is een feit! De activiteitenkalender staat weer vol, de cursussen staan klaar om jullie te ontvangen en ook het jaarprogramma voor volgend jaar werd al in mekaar gebokst.

Het tijdschrift wordt deze keer ook gevuld met twee struise bijdragen, één over het bont dikkopje en één over vogels. In de toekomst mogen we nog meer van dergelijke bijdragen lezen in het afdelingstijdschrift. En daar zijn we natuurlijk alleen maar blij om!

Wat is het donkerste plekje in Markvallei

De fotogroep van natuurlandpunt gaat op zoek naar het donkerste gebied in onze regio (Rijkevorsel, Hoogstraten en Baarle-Hertog) en hiervoor hebben wij jullie hulp nodig.

We gaan in een redelijk open gebied foto's maken rond de periode van de nieuwe maan naar de verschillende windrichtingen. We zorgen ervoor dat we telkens dezelfde lens en instellingen gebruiken. Zo gaan we op zoek naar het donkerste gebied van onze regio.

Kunnen jullie ons vertellen waar we onze foto's best kunnen maken. Mail je gebied door naar: fotowerkgroep@natuurlandpuntmarkvallei.be.

Pidpa terreinen in Meerle

Op 24 september kreeg Marcel Verschuere de sleutel overhandigd van de Pidpa terreinen aan de Ulicotenseweg

in Meerle door Mevr. Lien Deleye.

Het beheer van het terrein van Pidpa werd verzorgd door ANB. Maar aangezien het terrein in het visiegebied ligt van Natuurlandpunt en direct aansluit op het natuurgebied Den Rooy is in goed overleg tussen ANB, Pidpa en Natuurlandpunt Markvallei besloten het beheer over te dragen.

Vanaf september is het beheerteam van NP Markvallei verantwoordelijk voor het beheer van dit gebied.

Aangezien het terrein bestemd is voor grondwaterwinning blijft het gesloten voor het publiek.

Eerste resultaten natuurlijke bestrijding eikenprocessierups

In bezoekerscentrum De Klapekster werden de eerste

resultaten meegedeeld van het LIFE project rond de natuurlijke bestrijding tegen de processierups. Het initiatief ligt bij de Belgische provincies Antwerpen en Limburg, de Nederlandse provincies Noord-Brabant en Gelderland en de Nederlandse gemeente Sittard. Heel wat vertegenwoordigers uit deze regio vonden de weg naar ons bezoekerscentrum. Voor dit project hebben ze in Wortel Kolonie mezenestkasten gehangen en een ander bermbeheer toegepast. Volgend jaar proberen ze de, bij ons uitgestorven, poppenrover uit te zetten.

Mezenestkasten: In heel het werkgebied zijn er in totaal 360 nestkasten opgehangen. Deze werden druk bevolkt waarbij naar schatting 453.000 rupsen gegeten werden. (Gemiddeld aantal jongen per nest x gemiddeld aantal rupsen die gevoederd worden per jong) Een aandeel daarvan zou de processierups zijn.

Bermbeheer: Door aangepast beheer was de berm in de Molendreef bloemrijker als andere jaren. Dit brengt een verhoging van het aantal insecten met zich mee. Bij deze insecten zijn er verschillende vliegen, sluipwespen.. die eitjes van de rups parasiteren en zo impact kunnen hebben op de populatie van de eikenprocessierups.

Dit jaar waren er duidelijk minder meldingen van de processierups. Het koele en natte weer heeft hier zeker

ook mee te maken. Maar de hoge bezetting van de mezenkasten geeft de onderzoekers moed dat zij nuttig gaan zijn in de natuurlijke bestrijding tegen de processierups.

Het project blijft lopen. De onderzoekers gaan bijvoorbeeld nog naar Turkije om de poppenrover te leren kweken om later hier in te zetten. We zijn alvast benieuwd naar de volgende resultaten!

Ohja, die plastic rond bomen is wel duidelijk een mythe. De rupsen vinden het nog eerder aangename plaatsen om samen te zitten en bovendien is het gewoon zwerfvuil.

Goede vlucht Ludo...

Van doortrekkende vogels en de dingen die voorbij gaan (bericht van Natuurpunt De Kievit)

Ook voor ons is Ludo geen onbekende. Natuurpunt Markvallei leeft mee met de familie, vrienden en de mensen van Natuurpunt De Kievit.

Als afdeling willen we even stil staan bij het overlijden van Ludo Berckvens. Ludo was voor velen in Beerse een bekend figuur. Gekend om z'n sappige verhalen, maar vooral door zijn groot hart voor onze natuur.

Ludo stond destijds mee aan de wieg, ondertussen vele decennia geleden, van Wielewaalafdeling De Kievit in Beerse. Hij bleef lang lid van ons bestuur en actief als 'conservator' van de Vogelenzang (het oud stort). Ludo kon lyrisch blijven vertellen over deze of gene (speciale) vogel die hij wist broeden of zitten. Want vogels waren eigenlijk zijn grootste passie.

Ludo was ringer voor het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen. De laatste jaren stond de hut van Ludo vooral in de buurt van Wortel-Kolonie. Als ringer heeft Ludo heel wat vogelsoorten door zijn handen laten gaan op hun verre reis naar het Zuiden.

Nu is Ludo zelf op trek gegaan....

Chrypto Chris

Chris De Roover, vrijwilliger van regio Mechels Rivierengebied maakt in zijn vrije tijd graag puzzels. De puzzels die hij voor hun ledentijdschrift gemaakt heeft, wil hij graag delen met andere afdelingen, iets waarin wij natuurlijk wel geïnteresseerd zijn.

Hieronder vinden jullie zijn tweede opgave. Als je de cryptische omschrijvingen gevonden hebt, dan vind je met de eerste letters een natuurelement.

Als je hulp nodig hebt, kan je op pag. 17 onderaan alvast enkele hulpletters vinden die je vakjes met de cijfers kan plaatsen.

De volledige oplossing staat daar ook, maar niet te snel gaan kijken... Veel succes!

Nog meer speelplezier? www.cryptochris.be

A gek op koeien	H onvergankelijk, eeuwig gewas
B dagelijkse kost voor de baviaan	I pineutduif, klosmus, sigaarmarel
C een vogel om in te kaderen	J ... in de vulkaan kwam lava tevoorschijn.
D K80	K filosoof-bioloog
E adellijk witte bloem (Dui.)	L bereider van palingspijs en giften
F kleinmeubel voor vogels	M dolfijn in de turnzaal
G groenminnend	N regenboogbloem
	O gekookt watje

A				12		8	17			5
B		17			6		1	1		
C		16		3						
D					13	7		19	15	
E		20			11			12	12	
F		2			23				10	2
G				14	3			9	20	15
H			23		22	19				
I			13	7	18				5	
J				6	8		12			14
K			18				11	16	4	
L					21	1	2	4		2
M		22		21		5			9	
N		9								
O			3	10						

Het Bont Dikkopje In Wortel Kolonie

Imago Bont Dikkopje (foto: Wim Verschraegen)

Het bont dikkopje *Carterocephalus palaemon* is een vrij zeldzame dagvlinder uit de familie van de dikkopjes. In de vallei van het Merkske komt de soort in diverse deelgebieden voor maar de grootste aantallen zijn ongetwijfeld in Wortel Kolonie te vinden.

Het is een kleine, bont gekleurde vlinder die, bij ons, vooral voorkomt in bossen op de zandgronden van de Kempen. Hier heeft de soort een voorkeur aan structuurrijke vegetaties die te vinden zijn in bosranden, bermen, kleine open plekken in het bos, ...

Alhoewel de soort graag op plekken voorkomt die snel opwarmen door een gunstig microklimaat moet de omgeving vrij vochtig zijn en mag schaduw nooit veraf zijn. Een open heidegebied is dus ongeschikt voor de soort, ook als er voldoende voedsel- en waardplanten aanwezig zijn.

De rupsen gebruiken diverse grassoorten waarbij pijpenstrootje het belangrijkste is. Ze zijn grazend op de waardplant te vinden gedurende een periode van ongeveer 12 weken in de periode van eind juni tot eind september. Hierna bereiden de volgroeide rupsen zich voor op de overwintering die gebeurt in een kokertje op enkele decimeters boven de grond. Het is dus belangrijk dat een vrij groot deel van de vegetatie niet wordt gemaaid of wordt over begraaft (bvb. stootbegrazing van schapen op pijpenstrootje) om voldoende overwinteringshabitat te behouden.

Bonte dikkopjes vliegen in de periode mei - half juni en zijn weinig mobiel waardoor het koloniseren van nieuw

leefgebied traag verloopt. De vlinders leven individueel waarbij de mannetjes vanaf een opvallend plekje (bvb. iets hogere vegetatie) de omgeving afspeuren op zoek naar een paringsbereid wijfje. Ze hebben een korte roltong en zijn dan ook beperkt in bloemkeuze om op te foerageren. In Wortel Kolonie werd de soort drinkend waargenomen op braam, tormentil, robertskruid, ...

Heatmap van de verspreiding van het bont dikkopje tussen 2000 en 2021 (waarnemingen.be)

Het bont dikkopje wordt, sinds het ontdekken van (een deel van) de metapopulatie door Wim Verschraegen, Ingrid Brosens en Bart Hoeymans in 1999, goed opgevolgd.

Het werd al snel duidelijk dat het om een erg grote populatie ging waarbij een zoektocht in de ruimere omgeving 3 deelpopulaties opleverde met in totaal 188 vlinders!

1. Het noordwesten van Wortel Kolonie met een maximum van 118 vlinders,
2. Het oosten van de Grenspad met een maximum van 19 vlinders en

3. de Schootse Hoek (NL) was goed voor een maximum van 51 vlinders.

Het voornemen van de auteurs was om na de eerste, degelijk uitgevoerde, telling in 1999 een monitoring op te starten met als doel de drie (deel)gebieden ieder jaar 2 tot 3 keer te bezoeken tijdens de piekperiode van de vliegtijd.

Het spreekt voor zich dat dit een arbeidsintensief werkje is gezien de grote oppervlakte van het gebied en de vliegtijd die ieder jaar wel verschilt. Zo is de eerste telbeurt vaak tevergeefs omdat je het begin van de vliegperiode niet wilt missen. In de periode 1999 – 2014 varieerde de vliegpiek van 5 mei in 2014 tot 26 mei in 2001. We merken op dat de soort (uitgezonderd 2021) steeds vroeger begint te vliegen.

De tellingen werden uitgevoerd op zonnige, warme en windstille dagen.

Intussen is het beheer van de bossen van Wortel Kolonie veranderd waarbij er meer aandacht gaat naar biodiversiteit en natuurlijke processen. Er is bij het beheer sterk ingezet op bosranden, open plekken en overgangen allerhande waardoor de oppervlakte van geschikt leefgebied sterk verhoogd is in het gebied. Omdat het opvolgen van de

De 3 deelgebieden die werden geteld gedurende 1999 - 2014

populatie zoals we gewend waren wegens tijdsgebrek niet meer mogelijk was EN we wilden weten of de soort de nieuwe leefgebieden koloniseerde, hebben we de boeg omgegooid en zijn we verder gegaan met verspreidingsonderzoek. Het echte monitoringsonderzoek heeft gelopen van 1999 tot 2014.

Resultaten monitoring 1999 – 2014

Na de ontdekking van de soort telden we in 2000 vergelijkbare aantallen. Verspreid over de 3 deelgebieden kwamen we uit op een totaal van 178 vlinders, slechts 10 minder dan in 1999.

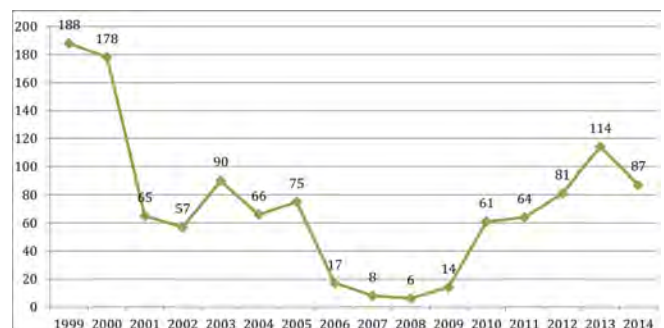
In 2001 stortte de populatie een eerste keer in elkaar, er werden nog maar 65 vlinders geteld (1/3e van het aantal van de voorgaande jaren). Hierna bleef de populatie gedurende enkele jaren vrij stabiel met serieuze jaarlijkse schommelingen (tussen de 60 en 90 imago's) tot de populatie in 2006 voor een 2de keer instortte.

De aantallen verspreid over het ganse gebied waren in 2006 gedaald tot minder dan 20 (minder dan 10% van de

oorspronkelijke populatie)!

De dramatische neergang werd vastgesteld in alle 3 de deelgebieden:

- Toen de deelpopulatie Wortel Kolonie in 1999 werd ontdekt vlogen er 118 vlinders, in 2006 werden er nog maar 13 vlindertjes geteld.
- In de Schootse hoek waren de problemen nog groter want daar werd de soort in 2006 NIET meer gezien hoewel er in 1999 51 vlinders werden geteld.
- Ook de kleinste deelpopulatie langs de Grenspad kreeg klappen. In 1999 werden hier 19 vlinders geteld, in 2006 nog 4.

De jaren hierop volgde bleef het erg slecht gaan en het leek erop dat we de soort zouden kunnen verliezen! In 2008 werd het absolute dieptepunt bereikt en konden er maar 6 imago's gevonden worden verspreid over de 3 deelgebieden (2 te Wortel Kolonie, 4 Grenspad en 0 Schootse Hoek).

Vanaf 2009 begon de soort beetje bij beetje terug uit het dal te klimmen en werden er terug 14 bonte dikkopjes geteld. Dit is meer dan een verdubbeling t.o.v. 2008 maar nog steeds lager dan het eerste 'rampjaar' 2006.

In 2010 begint de soort dan aan een duidelijke remonte en werden er verspreid over het ganse gebied terug 61 vlindertjes geteld. In 2013 kwamen we terug vlot over de 100 imago's met 114 getelde exemplaren (wat nog steeds minder dan 2/3de is van de oorspronkelijke aantallen).

In 2014 lag het totaal weer wat lager maar dat had alles te maken met een onvolledige telling van het deelgebied Wortel Kolonie. In 2014 was de deelpopulatie Schootse Hoek terug op het niveau van 1999 en die van de deelpopulatie van de Grenspad was toen beduidend groter dan in 1999!

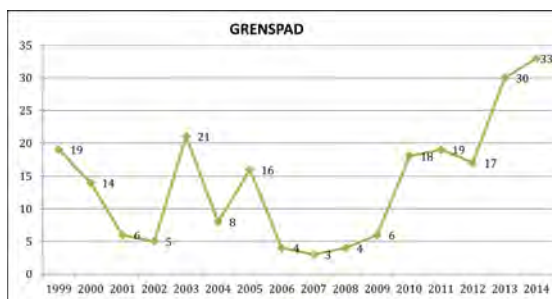
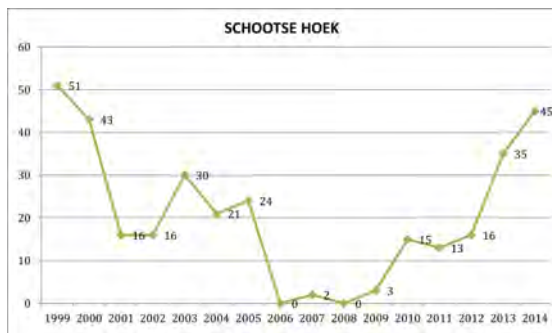
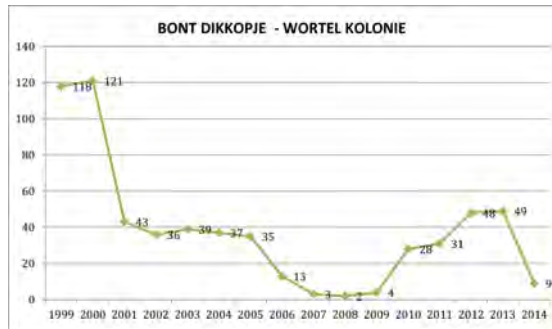

Bont Dikkopje op braam (foto: Wim Verschraegen)

Vanaf 2011 merkten we de eerste kolonisatie op (of uitbreiding van reeds bestaande kleine deelpopulaties) van nieuw gerealiseerd leefgebied in het zuidoosten van Wortel Kolonie. In 2011 telden we daar 11 imago's, in 2014 ging het al over 27 imago's.

In 2014 merkten we ook dat het tellen van de oorspronkelijke leefgebieden EN van de nieuwe niet langer vol te houden was. We hebben toen besloten ons meer te

focussen op de verspreiding van de soort over het gebied.

Interpretatie van de gegevens

Het Bont dikkopje werd in Wortel Kolonie ontdekt in 1999 met een totaal geteld aantal vlinders van 188, in 2008 was de soort zo goed als uitgestorven en werden er nog slechts 6 vlinders geteld over het ganse complex.

Van 188 naar 6 stuks in minder dan 10 jaar en een aanzienlijk herstel vanaf 2011. Wat zijn de mogelijke redenen voor deze trends?

Biotoopverlies is waarschijnlijk de voornaamste reden van de achteruitgang die de soort heeft laten zien tot aan het dieptepunt dat duurde van 2006 tem 2009. In Wortel

Kolonie komt de soort hoofdzakelijk voor langs brede bospaden en kleine open plekken met veel overgangen gelegen in naaldboutbos.

Belangrijk om mee te geven is het feit dat we geen idee hebben van de aantallen voor 1999-2000. Het is een soort waarvan de aantallen per jaar vrij sterk kunnen schommelen waarbij enkele 'goede' jaren gevolgd worden door enkele 'mindere' jaren. Mogelijk was de soort toen op zijn talrijkst maar het kan ook zijn dat de negatieve trend toen al ingezet was.

Het bont dikkopje is een soort van zonnige en beschutte plaatsen (halfschaduw).

Gedurende de periode 1999 tot 2008 zijn de bospaden (zowel in Wortel Kolonie als Schootse Hoek) via de randen steeds meer dichtgegroeid met boomopslag. Deze boomopslag van loofboomsoorten (vnl. van de snelgroeiende invasieve exoot Amerikaanse eik) zorgde voor veel extra schaduw in de paden waardoor de zon beschenen plekjes verdwenen. In 2008 is er in het deelgebied Wortel kolonie een exotenbestrijding uitgevoerd waardoor er terug (veel) meer zonlicht op deze paden terecht kon komen. Ook een uitgevoerde dunning in 2010 en een dunning met aanleg van bosranden en kleine

Leefgebied met bosranden en grazige bospad in Wortel Kolonie in 2020. Dit is een bospad in het deelgebied Wortel Kolonie, de bosranden zijn in 2014 aangelegd. (Foto: Bart Hoeymans)

open plekken in 2014 hebben voor extra licht gezorgd EN voor een aanzienlijke toename van geschikt leefgebied.

In de Schootse Hoek zijn er bosbeheerwerken uitgevoerd in 2008 en 2016 die ook voor extra bosranden en struweel hebben gezorgd.

Langs de Grenspad wordt er al vanaf begin 2000 rekening gehouden met de soort. Het creëren van een bloemenrijk bospad en het selectief maaien van de vegetatie gebeurt hier al langer.

Het bont dikkopje leeft graag in vochtige, vrij schrale, grazige biotopen.

Gedurende verschillende jaren werden de bospaden

beheerd door te maaien zonder afvoer van het maaisel. Hierdoor ontstond er een verruiging en vervilting (pakket dood organisch materiaal op de grond) van de

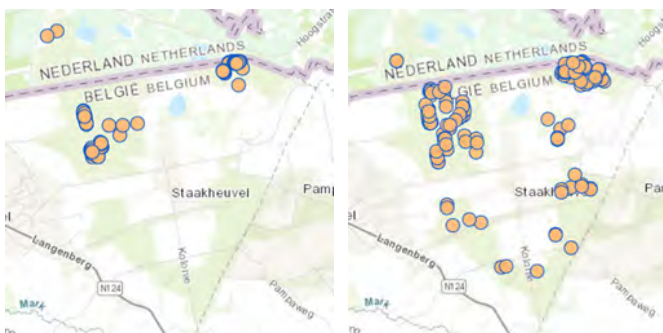
Bosrand gerealiseerd in 2018 in het zuidwesten van Wortel Kolonie. Aanwezigheid van bont dikkopje werd in 2021 vastgesteld (Foto: Bart Hoeymans)

vegetatie. Sinds 2008 wordt er in wortel Kolonie gemaaid met afvoer van het maaisel. Er wordt in iedere dreef steeds 1/3 van de vegetatie niet gemaaid (dit om zo veel mogelijk rupsen te laten overleven).

Dit beheer heeft er intussen voor gezorgd dat de bospaden zich ontwikkelen tot mooie 'heischrale' vegetaties met tormentil, mannetjesereprijs, gewone veldbies, tandjesgras, pilvaren, struik- en dopheide, ... Aangezien deze bospaden aanzienlijk verbreed zijn met de gerealiseerde bosranden (interne bosranden van 15 à 25 m aan beide zijde van de pad) zijn er steeds voldoende 'oude' pijpenstro pollen aanwezig die geschikt zijn als waardplant voor de rupsen.

Aangezien we vanaf 2010 een duidelijke heropleving van de populatie zien vermoeden we dat de gerichte beheermaatregelen die vanaf 2008 op stroomsnelheid zijn gekomen de nodige vruchten afwerpen.

De soort na 2014

Vanaf 2015 werd de klemtoon van ons onderzoek verlegd naar de geografische verspreiding van de soort over Wortel Kolonie. We wilden vooral te weten komen of het nieuw gerealiseerd leefgebied door de soort in gebruik werd genomen.

Bovenstaande verspreidingskaartjes uit waarnemingen.be laten de ingevoerde waarnemingen van Bart Hoeymans zien.

- Linkse kaartje periode 1999 – 2009 waarbij de effecten van de bosbeheerwerken op de soort nog niet te zien zijn.

- Rechtse kaartje laat periode 2010 – 2021 zien. Op dit kaartje merken we een duidelijke uitbreiding van de soort. Het betreft een uitbreiding vanuit de gekende deelpopulaties maar het betreft ook het verschijnen van bonte dikkopjes op nieuw ontwikkeld leefgebied.

We kunnen aannemen dat deze uitbreiding meer dan waarschijnlijk te danken is aan de genomen beheermaatregelen. Natuurlijk is het niet uitgesloten dat een deel van deze uitbreiding te maken heeft met een waarnemerseffect omdat er, VOOR het uitvoeren van de werken, buiten de gekende leefgebieden minder naar de soort gezocht werd.

Afsluitend

In het natuurbeheerplan dat Natuur en Bos voor het gebied heeft opgesteld en in uitvoering is, is er veel aandacht gegeven aan het bont dikkopje. De beheerders beschouwen deze soort dan ook als een paraplu soort waarbij maatregelen die goed zijn voor het bont dikkopje, meer dan waarschijnlijk, ook goed zijn voor tal van andere soorten uit hetzelfde leefgebied.

Veel van de maatregelen die opgenomen zijn in het beheerplan zijn intussen uitgevoerd. Hierbij valt te denken aan de realisatie van extra interne en externe bosranden, kleine open plekken in het bos, meer structuur in en rond het bos en een aangepast maai-beheer van de bospaden.

Kortom, als het huidige beheer wordt verder gezet dan staat er het bont dikkopje een mooie toekomst te wachten in het prachtige Wortel kolonie!

Noot: wie echt niet genoeg kan krijgen van dit prachtige vlindertje kan zich altijd in het 'bont dikkopje*' storten. Want op dit vlindertje is het waard om op te toasten!

*Een smakelijke graanjenever die verkrijgbaar is in de Klapekster

Bibliografie:

- Dagvlinders in de Benelux, 2013, F.A. Bink & R.M.Moenen, ISBN/EAN 978-90-9027934-3
- 12 jaar monitoring van het Bont dikkopje te Wortel Kolonie en Schootsen Hoek, 't Bieteutje, 2010, Bart Hoeymans

**VERZEKERINGEN
KREDIETEN
SPAREN EN BELEGGEN
AGENTSCHAP AXA BANK**

**Meerdorp 21
2321 Meer
T: 03 315 72 54**

www.vanbavelrommens.be

Tom De Bruyne Optiek • Contactlenzen

Vrijheid 184 - 2320 Hoogstraten - T. 03 314 69 37
www.optiektomdebruyne.be

Voor leden van Natuurpunt:

- 10% op monturen**
- 10% op glazen**
- 10% op zonnebrillen**

Theo, Silhouette, Prada, Dolce & Gabbana, Porsche, Monoqool, Ray Ban, Kinto, Gold & Wood, Feb 31, Lunor, Garrett Leight, Giorgio Armani, Emporio Armani, Gucci, Bottega Veneta, Chloé, Xavier Garcia, Boss, Salvatore Ferragamo, Alain Mikli, William Morris, Ioko Inyaké, ...

**Lekker vers brood
en heerlijk gebak
van uw warme bakker**

Joost Muësen

Vrijheid 206

2320 Hoogstraten

Tel: 03/314 50 99

Woe. en do. Gesloten.

Ook broodautomaat.

**Uw adviseur voor kredieten
& verzekeringen zowel voor
particulieren als KMO's**

bevoorrechte partner
van

Van Huffel Verzekeringen
Vrijheid 74
2320 Hoogstraten

03/314.46.10
vanhuffel@dvv.be

www.van-huffel.be

**Doe de gratis
check-up
online**

FSMA:14593 A

Weetjes over vogels

Deel 1: Vogeltrek

Tekst: Jef Leestmans - gebaseerd op het artikel Vogelfysiologie van Geert Creylman en Jef Brandt

In deze reeks van artikels gaat Jef ons meenemen in de wondere wereld van de vogels. Hij zal het wetenschappelijk artikel over vogelfysiologie hiervoor wat aanpassen naar een iets vlottere tekst zodat iedereen kan meegenieten en wat kennis kan opdoen. Vogels zijn overal te zien, maar dikwijls weten we er echt niet veel over zoals hoe zingen ze, hoe vliegen ze of dromen vogels, waarom vallen ze niet van een tak als ze slapen. In een paar afleveringen gaan we op deze vragen in. In dit eerste artikel zoomen we wat dieper in op de vogeltrek omdat die nu volop bezig is.

Waar komen ze vandaan?

Vogels zijn zowat de laatste dinosauriërs, je zou hen kunnen omschrijven als vliegende dino's.

De eerste wezens die het meest op de huidige vogels leken – theropoda (dinosauriërs met holle beenderen) die konden vliegen en snavels hadden – dateren van ca. 125 miljoen jaar geleden dat is dus een hele tijd na de eerste zoogdieren 210-225 miljoen jaar geleden maar wel lang voor de eerste mensachtigen zo een 4 miljoen jaren geleden. Dinosauriërs legden al eieren en daarmee is de vraag opgelost wie was er het eerst, de kip of het ei? Het ei dus.

Enkele afstammingslijnen van dinosauriërs overleefden de Chicxulub-meteoor inslag 66 miljoen jaar geleden, dit waren de vliegende voorouders die evolueerden tot de meer dan 10 000 huidige vogelsoorten. Watervogels, zaagbekken in het bijzonder, behoren vermoedelijk tot de oudste families onder de vogels.

Normaal gezien zou ik nu met de bouw van vogels beginnen maar daar de vogeltrek opgang komt gaan we het daar eerst over hebben. Degenen die mij kennen weten dat ik gefascineerd ben door de vogeltrek, de trek blijft wonderlijk en we weten er nog niet alles over maar ik doe mijn best om alles op een rijtje te zetten, soms wat technisch maar zeker boeiend. Wil je zelf de vogeltrek ervaren, dat kan elke dag in oktober op de Castelreesche heide nabij het kruispunt van de zandwegen.

De vogeltrek

Dank zij het ringen van vogels en meer recent de ontwikkeling van de geolocators is de studie van het trekgedrag van vogels en andere dieren geëvolueerd tot een volwaardige wetenschap en beginnen we meer en meer over de trek te begrijpen.

Dikwijls vraag ik aan kinderen of beginnende vogelaars waarom trekken vogels weg en dan krijg ik meestal het antwoord omdat er in de winter geen eten is, maar als ik dan vraag maar waarom komen ze dan in de lente terug dan blijft het antwoord meestal uit.

In de winter is er bijna geen daglengte en dus ook geen tijd om voedsel te zoeken, daarom moeten ze wegtrekken maar in

de zomer is de daglengte veel langer in het noorden dan in het zuiden in het hoge noorden blijft het midzomer zelfs altijd licht dus kan er veel voedsel gezocht worden om de veeleisende jongen groot te brengen. Bovendien is de competitie voor nesten zeer sterk in de tropen en minder in het noorden. Natuurlijk is het wat ingewikkelder.

Hoogst waarschijnlijk zijn vogels beginnen te trekken onder invloed van de grote ijstijden, 115000 tot 11000 jaar geleden, waarschijnlijk hebben zelfs de kleine ijstijden, 14de tot 18de eeuw, bijgedragen tot de trek. Sommige auteurs veronderstellen dat door het verschuiven van de aardplaten, de platentektoniek, de gunstige zomer en winter habitats uit elkaar gedreven werden. Het is merkwaardig dat papegaaiduikers en zeekoeten van Amerika soms over 8000 km (van Canada tot Japan en China) trekken hoewel er geen grote klimaatverschillen zijn tussen de bestemmingen.

De inspanningen gekoppeld aan de trek zijn enorm, het is dan ook niet verwonderlijk dat sommige 'trekvogels' bij het opwarmen van het klimaat blijkbaar het risico nemen om te overwinteren in hun broedgebied (zwartkop, tjiftjaf, roodborsttapuit...). Het voordeel voor hen is de energiebesparing en dat ze vroeg aan het broedseizoen kunnen beginnen. Het nadeel is echter dat bij strenge winters ze dikwijls massaal kunnen sterven omdat er dan geen tijd meer is om weg te trekken. Zelf heb ik waargenomen dat er na de strenge winter van 2012 in

Vogels

Schotland zo goed als geen roodborsttapuiten meer waren omdat ze niet meer wegtrrokken. De wel weggetrokken vogels komen na een strenge winter dan weer in het voordeel.

Door welk mechanisme komt de trek op gang?

Op een bepaalde tijd in het jaar worden trekvogels onrustig. Ze willen weg van de plek waar ze zitten. Trekonrust is genetisch bepaald en wordt aangestuurd door hormonen, net als de rui en de paartijd. De periode waarin trekonrust ontstaat, verschilt per soort. Elke trekvogel heeft een inwendige klok die hem vertelt wanneer hij zich moet klaarmaken om te gaan. De timing is van levensbelang. Wie te vroeg vertrekt, komt in een gebied waar nog niet te leven valt. Wie te laat op de wieden gaat, vindt alle broedplekken (of de territoria in het wintergebied) bezet.

De belangrijkste indicator is waarschijnlijk wel het zonlicht, dus de daglengte, maar het is niet de enige factor want bvb. in de evenaarstreken, met jaarlijks weinig verschil in de daglengtes, weten onze vogels toch wanneer ze van daar in het voorjaar moeten vertrekken. Vogels zijn bijzonder gevoelig voor atmosferische drukverschillen en trillingen in de lucht. Verandering in luchtdruk voelen vogels door de zgn. lichaampjes van Herbst, dit zijn druksensoren over het hele lichaam verspreid. Weersverwachting, broeddrang, vermindering van de beschikbaarheid van voedsel geven indicaties om aan de trek te beginnen zo kan droogte is in het overwinteringsgebied met te weinig voedsel als gevolg, de start van de lente trek beïnvloeden. De

voorkeursrichting is zeker genetisch bepaald zo is bij Europese vogels de trekrichting in het najaar zuidwest en in de lente noordoost

Verschillende vogels kunnen verschillende routes volgen en dikwijls zijn dit geen rechte lijnen bvb. de noordse stern kan soms 6000 km verder vliegen dan de meest directe weg. Deze 'omleidingen' kunnen het gevolg zijn van geschikte rust- en eetplaatsen, de windrichting en de windkracht (kop- en zijwind). Vogels wijken soms af om geschikte winden te vinden – wat meer energie-efficiënt is dan een rechte lijn aanhouden – en stellen dan later hun koers bij. Tuinfluiters vliegen eerst zuidwest tot in Spanje om dan zuidoost te vliegen naar Centraal-Afrika.

Hoe navigeren vogels?

Vogels gebruiken alle zintuigen om de trekrichting te bepalen ze doen dit aan de hand van de zonnestand, gepolariseerd licht, landschapkenmerken, geur, magnetisch kompas, geluid (o.a. van branding) en stand van de sterren.

Ze gebruiken de verschillende middelen naast elkaar en kunnen blijkbaar probleemloos van het ene zintuig op het andere overschakelen indien dit nodig is. De trekroutes kennen en herkennen kan aangeleerd worden bij die soorten die in groep met jonge en oude vogels vliegen, maar het kan ook genetisch bepaald zijn wat jonge koekoeken, die zelfstandig migreren en niet groot gebracht zijn door hun ouders, in staat stelt om hun weg te vinden. Ervaring bij het gebruik van de oriëntatiemiddelen speelt ook een duidelijke rol zo kunnen oudere vogels gemakkelijker hun koers bijstellen dan jongere.

van de zon is enkel nuttig als er ook een tijdsbesef is, een zogenaamde circadianse klok. Vogels hebben 3 dergelijke klokken: het netvlies en 2 structuren in de hersenen (hypothalamus en de pijnappelklier). Aan de hand van het beschikbare licht hebben ze basisinformatie over het tijdstip van de dag. Nachtelijke trekkers oriënteren zich op sterrenbeelden, maar volgens experimenteel onderzoek blijkbaar niet op de Poolster, nochtans aan het noordelijk firmament een vast punt wat ontbreekt in het zuidelijk firmament. Uit experimenteel onderzoek blijkt dat vogels het onderscheid tussen verschillende sterrenpatronen met meer dan duizend sterren kunnen aanleren en deze kunnen memoriseren

Zelfs bij zeevogels kunnen visuele aanduidingen meespelen: behalve kustlijnen, kunnen ook zeeoppervlakken die van kleur verschillen (door de diepte van het water, de aanwezigheid van algenmassa's ...), de richting van de golven, voorspelbare wolkenformaties en de windrichting indicaties geven. Bij sommige soorten zeevogels kan dit leiden tot ingewikkelde migratiepatronen: papegaaiduikers trekken tijdens de winter individueel de oceaan op en hoewel de trekwegen ingewikkeld en op een wirwar van wegen lijken, herhaalt elke vogel ieder jaar dezelfde weg. Windrichting, meer specifiek de wrijving van de wind op het roterende aardoppervlak, zou zelfs bij landvogels belangrijke indicaties kunnen geven.

Ze letten ook op grote landschapselementen die ze volgen, kustlijnen, rivieren, bergketens maar nu ook snelwegen. Op bewolkte dagen kunnen vogels gepolariseerd licht zien in de vorm van banen die noord-zuid lopen. Water warmt trager op dan land, daarom kunnen vogels boven de zee minder gebruik maken van warme luchtstromen en thermiek. Zeevogels maken vooral gebruik van dal- en stijgwinden boven de golven maar 'landvogels' trekken liefst boven land en vermijden te grote afstanden over zee, je kan dit goed zien op Falsterbo waar mezen verschillende pogingen ondernemen om de zee over te steken en in paniek naar beneden duiken als ze de zee zien en zelfs op je hoed

Laat ons even de verschillende zintuigen bespreken:

Zicht

Vogels kunnen de veranderende positie van de zon t.o.v. de horizon (het zogenaamde azimut) gebruiken om zich te oriënteren, maar oriëntatie op de stand

landen, zelf meegemaakt met een zwarte mees.

Vele aspecten van de trek zijn nogal mysterieus,

Maar er is zeker meer aan de hand want vogels kunnen in totale duisternis vertrekken en dit vermoedelijk door de mogelijkheid om de inclinatie van de magnetische veldlijnen van de aarde waar te nemen, zie verder.

Het migratiepatroon van Europese nachtzwaluwen is gelinkt aan de maancycli: nachtzwaluwen eten 's nachts en hun voedingsgewoonten veranderen afhankelijk van de fase van de maan, ze eten meer insecten bij klare maan. Maar als ze migreren verdubbelen ze hun stoptijden bij klare maan om te foerageren. Bij afnemende maan gaan ze migreren met een piek van 11 dagen na volle maan

Gehoor

Sommige vogels oriënteren zich ook op geluid, ze zijn in staat om zeer lage, voor ons onhoorbare, infrasonen te horen. Deze lage geluiden dragen zeer ver en zo kunnen ze soms een branding horen tot op 1000 km horen.

Reukzin

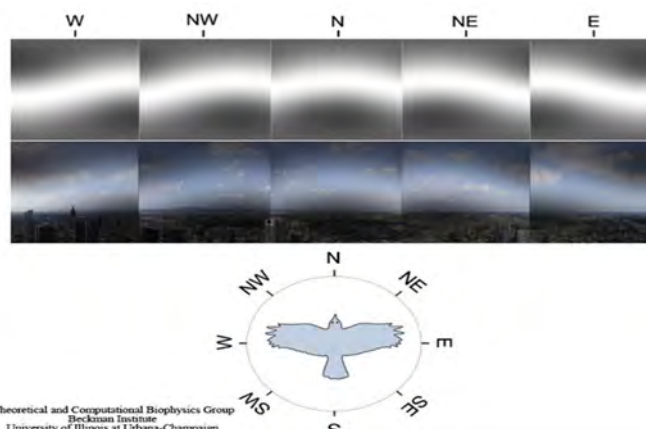
Uit experimenten in 2015 waar men bij sommige Kleine Mantelmeeuwen de reukzin neutraliseerde en bij andere het magnetisch veld bleek dat de reukzin belangrijker was om de weg te vinden dan het magnetisch veld. De geur van zeeën en rivieren bleek belangrijker dan het magnetisme.

Aardmagnetisme

Het magnetisch veld van de aarde loopt van het zuiden naar het noorden en vogels maken hiervan gebruik tijdens de trek. Er zijn verschillende hypothesen ontwikkeld over de manier waarop het aardmagnetisme, of hoe het 'zien' of 'voelen' van het aardmagnetisme zou kunnen gebeuren en mogelijk zijn er naargelang de soort verschillende mogelijkheden. Bij sommige soorten zijn kompasnaaldachtige structuren zoals magnetiet gevonden bij de bovenbek (duiven) en bij sommigen in het binnenoor. Door magnetoreceptoren staan dan de zenuwcellen in verbinding met de hersenen. Duiven reageren op sterke magnetische velden en Kleine Karekiet zelfs op zwakke velden.

Een andere hypothese is de licht afhankelijke 'radicaalpaar' hypothese waarbij vogels het magneetveld kunnen voelen met hun ogen. In het netvlies hebben vele soorten vogels cryptochroom eiwitten, dit zijn lichtgevoelige moleculen die lichtenergie gebruiken om met een chemische reactie radicaalparen te produceren waarvan het redactievermogen beïnvloed wordt door een magnetisch veld.

Mogelijks zijn het niet alleen schaduwen die ze zien maar is er ook sprake van kleurveranderingen: het blauwe licht van de hemel stoot a.h.w. elektronen uit hun atomen en dat hele proces speelt zich af in het oog. Daardoor zou het mogelijk zijn dat vogels het aardmagnetisme als een kleur

aan de hemel zien. Wij zien het uitspansel als wit en grijs van de wolken en een donkere- of lichtblauwe hemel, maar misschien zien vogels ook nog een gloed die donkerder of lichter wordt naarmate de hoek van het aardmagnetisch veld scherper wordt en ze dichterbij een pool komen.

Afhankelijk van de plaats op het noordelijke halfrond is de waarneming van de magnetische declinatie, de hoek tussen de magnetische pool en de geografische pool, verschillend. Door de magnetische inclinatie zijn positiebepalingen op basis van magnetisme mogelijk op de Noord-Zuid as, maar niet van Oost naar West. Waarschijnlijk is de magneetperceptie geen kwestie van voelen maar van zien, het zou lichtafhankelijk zijn en het is vermoedelijk vooral de inclinatie die 'gezien' wordt en niet zozeer de sterkte en het zintuig daarvoor verantwoordelijk is waarschijnlijk in het oog gelokaliseerd. Magnetische declinatie kan helpen voor de lokalisatie op de lengtegraad. Hoewel lang gemeend werd dat het verschil in de waarneming van de hoek tussen de magnetische en de geografische pool, afhankelijk van de plaats waar men zich bevindt, niet door vogels kon gebruikt worden, bewezen vrij recente experimenten dat de kleine karekiet en mogelijk ook nog andere soorten, die verschillen wel kan waarnemen. Magnetoreceptie zou voornamelijk helpen tijdens de migratie op grote afstand, nauwkeuriger oriëntatie om de plaats te lokaliseren die ze willen bereiken, doorgaans hun traditionele zomer- of winterverblijven, zal gebeuren in combinatie met of vooral door de andere zintuigen.

Er blijven vele hypothesen open, maar het is vrij duidelijk dat een natuurlijk kaartgevoel multifactorieel zou kunnen zijn: een combinatie van de zintuigen voor geur, visueel, gehoor en mogelijk magnetisme, waarbij die combinaties variëren volgens de soorten, maar vogels die alle zintuigen gebruiken zullen duidelijk een evolutionair voordeel hebben. Indien er een zintuig zou zijn om de magnetische intensiteit te detecteren moet dit wel zeer gevoelig zijn want de variatie is niet meer dan 3nT/km, de precisie zou dan vermoedelijk niet meer dan 10 tot 30 km kunnen bedragen waarbij dan nog rekening moet gehouden worden met de natuurlijke, soms sterke, verstoringen door bv. de zonneactiviteit. Dus vermoedelijk zal geur en visuele herkenning van landschappen een grotere rol spelen wanneer het over kleine afstanden gaat. Gevoel voor magnetisme is duidelijk verschillend afhankelijk van de soort: reisduiven die een magneet rond hun nek bevestigd

Vogels

hadden vonden hun vertrouwde weg niet terug, terwijl dit geen invloed had bij albatrossen en noordse pijlstormvogels.

Trekken: alleen of in groep?

Sommige vogels trekken alleen (koekoek), andere in groep (zwaluwen, kraanvogels). Bij kempfanen bvb. trekken de mannetjes samen maar apart van de wijfjes. Soms trekken de jonge vogels eerst en soms zijn het de oudere vogels die eerst vertrekken. Er zijn ook wat dat betreft verschillen tussen de voorjaars- en de najaarstrek.

Moeten vogels oefenen om in vorm te komen voor de trek? Hoe passen ze zich aan?

Vogels laten de organen die ze tijdelijk of slechts periodiek intensief gebruiken, zoals de geslachtsorganen tijdens de trek en vliegspieren tijdens het broeden..., krimpen tot een minimumformaat. Bij het opvetten vóór de trek is de maag vergroot en is er neiging tot leververvetting. (dit bracht de eerste kwekers van ganzen en eenden op foie gras ideeën!).

Voor de energiebehoefte tijdens de trek spelen vooral vetten de belangrijkste rol en dit voor 90% van de behoefte, maar verbranding van vetten levert geen water. Bij verbranding van eiwitten gebeurt dit wel en eiwitten zouden voor 10% aan de energiebehoefte voorzien en als energiereserve dienen. Koolhydraten (glucose) spelen als energiebron tijdens langeafstandsvlucht geen rol, ondanks de gewoonlijk vrij hoge plasmaconcentraties van glucose in vergelijking met deze van zoogdieren en reptielen.

Vogels zoals de brandgans hebben geen training nodig vooraleer ze op trek zeer lange afstanden (tot 3000 km) vliegen. In tegenstelling met mensen waar door oefening atleten hun conditie moeten onderhouden is dit bij vogels en vele wilde dieren een haast constante vereiste omwille van de noodzaak om voedsel te vinden of om aan predatoren te ontsnappen.

Maar er zijn wel duidelijk anatomische en fysiologische aanpassingen vóór, tijdens en na de trek: brandganzen ontwikkelen een sterker hart en bouwen sterkere spieren op in de zomer, hoewel ze dan relatief weinig bewegen. Wanneer intense fysieke prestaties (sporten, training...) bij mensen continu veel oefening vereisen wordt dit bij trekvogels blijkbaar door de veranderende seizoenen op gang gebracht. Voedsel tekort, temperatuur of daglicht daling zetten blijkbaar spier beschermende componenten vrij in hun bloed.

Temperatuurdaling zou het lichaam van brandganzen 'laten weten' dat een grote inspanning op komst is, het blijkt dat verschillende genen dan geactiveerd worden in hun spieren, wat ook gebeurt bij andere migrerende vogels. Die biologische shortcut (of het vrij zetten van spier beschermende substanties in het bloed) om fit te worden in de lente bestaat blijkbaar niet bij mensen.

Spieren zijn biologisch gezien duur: het rustmetabolisme vereist 10-15 kcal per kg spier en spieren zijn ca. 40 % van onze lichaamsmassa; 20% van onze basis energiebehoefte wordt gespendeerd aan de instandhouding van onze spieren, dus wat mensen betreft (en ook muizen en hamsters) is conditieverlies een vorm van aanpassing om

minder gunstige omstandigheden te overleven. Ons gewicht en fitness fluctueren afhankelijk van het beschikbare voedsel wat ons, evolutionair gezien, onderscheidt van vele andere diersoorten vooral van deze die enkel maar in staat moeten zijn om korte opstoten van intense inspanning te presteren.

In de weken voor de trek bouwen vogels een grote vetmassa op (onderhuids rondom het lichaam en bij zangvogels vooral ook op de voorkant van de borst), dit betekent dat hun verteringsapparaat tijdelijk enorm vergroot om zoveel mogelijk voedsel te verteren. Vervolgens, vóór het vertrek, reduceert het verteringsapparaat en het geslachtsstelsel wat het gewicht bij het vliegen beperkt. Voor de trek begint, gaan sommige organen van het spijsverteringsstelsel, bij de tuinfluiter 1.5 x, in massa toenemen, maar tijdens de migratie gaan de lever, milt, nieren en het gastro-intestinaal systeem tot 50 % in massa afnemen, wat zeer spoedig hersteld wordt tijdens rustperiodes en na de trek. Bij plantenetende vogels zoals zwanen en ganzen, die van nature een omvangrijk darmstelsel hebben, kan het gewicht van het darmstelsel vlak vóór de migratie tot één derde dalen. Bij kanoeten worden vliegspieren en hart groter en maag, darmen en pootspieren worden kleiner en ze bouwen grote reserves vet en eiwit op. Die reactie van de organen om te reduceren tijdens perioden waarin ze minder van nut zijn (zangcentra in de hersenen, testes buiten het seizoen van de voortplanting) is zeker niet ongewoon bij vogels.

Vóór de trek worden nachtegalen en andere kleine zangvogels zoals fitissen en grasmussen anderhalve keer zo zwaar, een tuinfluiter groeit van 20 naar 31 gram, kanoet van 100 naar 220 gram en de rosse grutto van 210 naar 450 gram. De borstspier wordt zwaarder en bij de kanoet en bij vele andere migranten wordt de hartspier groter zodanig dat meer zuurstofrijk bloed kan rondgepompt worden

Onderweg stoppen vele soorten om te rusten en te foerageren (soms na >1000 km, zangvogels na enkele honderden km). Enkelen (o.a. rosse grutto) trekken in één ruk door en doen dit zonder bijvoederen. De rosse grutto heeft misschien de beste manier om zijn aerobe capaciteit te verhogen door het niveau van hemoglobine in het bloed (dat zorgt voor het zuurstoftransport) aanzienlijk te verhogen in de weken vóór de trek, en dit stelt de Noord-Amerikaanse ondersoort van de rosse grutto in staat om meer dan 11000 km (van Alaska naar Nieuw Zeeland) te vliegen zonder te rusten - wat de langst gekende non-stop vlucht is onder de vogels.

De grutto en andere vogels steunen niet alleen op hun vetreserve maar breken onderweg ook spierweefsel af, vermits spiereiwitten veel water bevatten helpt dit om uitdroging te vermijden.

Waarom trekken sommige vogels 's nachts en anderen overdag?

De meeste vogels trekken in de nacht dit om hitte te vermijden, vliegen vraagt veel energie en produceert dus ook veel warmte, bovendien kunnen ze overdag dan voedsel zoeken. In de nacht is de wind meestal ook rustiger waardoor trekken in de nacht energie bespaart. Ze

vermijden hierdoor ook roofvogels. Lijsters zoals Koperwieken en Kramsvogels vertrekken 's nachts bij gunstige wind en vliegen dan overdag gewoon door. Kraanvogels en ganzen vertrekken meestal overdag maar vliegen bij gunstige omstandigheden gewoon door tijdens de nacht. Thermiekvliegers zoals vele roofvogels en ooievaars zijn gedwongen om overdag te trekken daar er 's nachts geen thermiek is.

Hoe snel kunnen vogels vliegen?

Gierzwaluwen hebben cirkelvormige puntige vleugels en halen tot 110 km/u en duikvluchten tot 200 km/u (met een gemiddelde snelheid van 50 km/u leggen ze 410.000 km/jaar af). In horizontale vlucht is de gierzwaluw de één van de snelste.

De slechtvalk is de snelste in duikvlucht tot 350-380 km/u maar in vlakke vlucht is een duif sneller. In duikvlucht kan de steenarend 240 km/u gaan volgens sommigen tot 300km/uur en zou daarom de 2de snelste vogel zijn.

In horizontale vlucht zijn eenden, ganzen, waadvogels en gierzwaluwen de snelste (tot 80 km/u en meer). Houtsnippen, tijdens een gewone vlucht, zijn met 8 km/u de langzaamste, bidden zoals bij torenvalken, ijsvogels en sterns niet inbegrepen. Terwijl de poelsnip tijdens zijn non-stop vlucht (van centraal Zweden tot Afrika, ongeveer 5500 km) tot 72 km/u haalt. De rosse grutto, tijdens zijn nog langere non-stop vlucht dan de poelsnip, (tot 10000km in één week) vliegt aan 54 km/u.

Het optimale energieverbruik bereiken zangvogels tijdens de trek bij een snelheid van 30-40 km/u.

Hoe hoog vliegen vogels?

Bij dagelijkse bezigheden vliegen ze niet zo hoog, op trek veel hoger maar dit is afhankelijk van de manier van vliegen (gebruik van thermiek bvb) de windrichting en de soort. Liever vliegen ze niet door wolken maar eronder of erboven. Het is de windrichting en sterkte die de vlieghoogte bepaald. Met tegenwind vliegen de vogels lager omdat de wind daar zwakker is en vliegen ze op minder dan

100 meter hoogte bij sterke tegenwind slijpen ze over de grond soms niet meer dan een meter. Indien ze de wind mee hebben dan gaan ze veel hoger vliegen omdat de wind hoger sterker is en ze met wind in de rug dan ook sneller kunnen vliegen en ze dus eerder op hun bestemming kunnen aankomen. Steltlopers maar ook zangvogels kunnen dan tot op 4000 meter hoogte vliegen. Op grotere hoogte hebben ze ook minder last van roofvogels. Thermiekvliegers vliegen tot waar de thermiek gaat, circa 2000 meter.

Tijdens de trek zijn Indische ganzen zijn de hoogste vliegers, tot 8000 m boven de Himalaya. Daar bevat de lucht slechts 30% zuurstof van het gehalte op zeeniveau, om dit aan te kunnen gaan het metabolisme van deze ganzen dalen.

Hieronder tot slot nog een kort overzicht van de vlieghoogte van verschillende vogels

- 7500 m. Ganzen. De Indische gans vliegt op die hoogte dwars door de Himalaya
- 7000 m. Bonte strandlopers en kanoetstrandlopers tijdens de trek
- 6000 m. Grutto's en wulpen op hun trek naar het zuiden
- 5000 m. Ooievaars
- 3000 m. Lijsters tijdens najaarstrek vanuit Scandinavië
- 2000 m. Torenvalken, houtduiven
- 1800 m. Gierzwaluw, kieviten
- 1500 m. De meeste zangvogels trekken niet boven dit niveau
- 1200 m. Kleine zangvogels die 's nachts van Nederland naar Engeland vliegen
- 500m . Zangvogels blijven meestal onder de 500 m
- 150 m. Vele vogels komen in hun leven niet boven dit niveau

In de komende bieteuten zal ik nog verder ingaan op de andere aspecten van vogels.

SELEXION®

LAURYSSSEN

Minderhoutdorp 29c - 2322 Hoogstraten
03/340.25.40 - www.selexionhoogstraten.be

GEBROEDERS GEENS

POWERFULL INNOVATIONS

ROLLMOPS & KNIKMOPS

*Compacte, multifunctionele transport-
machines en knikladers volledig gemaakt
in Hoogstraten.*

Gebroeders Geens nv
Hinnenboomstraat 5
2320 Hoogstraten

www.knikmops.be

Plantgoedactie 2021

Natuurpunt Markvallei en Stadsbestuur Hoogstraten organiseren jaarlijks een verkoop van streekeigen struiken, fruitbomen, klein fruit, andere vruchten en ware nectarbomen voor in je tuin.

De opbrengst van de actie komt volledig ten goede van de natuur in de Markvallei. U kan deelnemen aan de actie door uw bestelling online in te vullen op www.hoogstraten.be/plantgoedactie.

U kan bestellen tot 20 oktober 2021. De planten kunnen afgehaald worden op 6 of 27 november aan de gemeentelijke werkplaats tussen 9.00u en 10.00u. Betalen doet u vooraf via overschrijving op BE73 8601 1267 3360 van Natuurpunt Markvallei met vermelding van uw naam en "plantgoedactie".

Voor meer informatie over de plantgoedactie, voor bestellingen en voor extra bestelformulieren kan u terecht bij stad Hoogstraten (03 340 19 39 of ingrid.brosens@hoogstraten.be) of in Bezoekerscentrum De Klapekster.

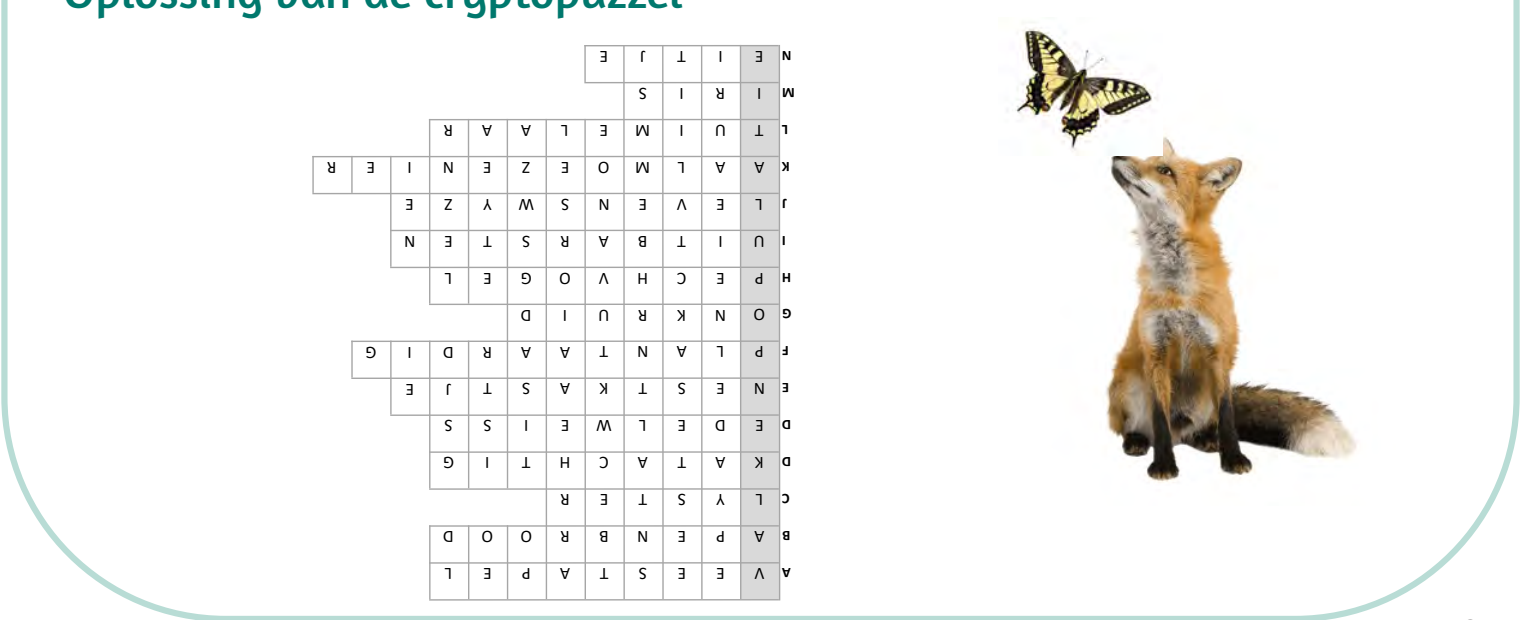
Hulp bij de cryptopuzzel nodig?

8A / 6B / 13C / 20D / 2E / 15G / 7H / 23K / 5L / 7J / 21M / 14N / 1O / 17P / 9R / 12S / 3T / 22U / 18V / 11W / 16Y / 4Z

Oplossing van de cryptopuzzel

8A / 6B / 13C / 20D / 2E / 15G / 7H / 23K / 5L / 7J / 21M / 14N / 1O / 17P / 9R / 12S / 3T / 22U / 18V / 11W / 16Y / 4Z

Oplossing van de cryptopuzzel

Laat onze natuur niet stikken

Teveel regen zorgt voor problemen, ook in de natuur, dat werd de voorbije weken overduidelijk.

Er is echter een onzichtbare, maar niet minder schadelijke neerslag die al jarenlang continu neerdaalt op onze natuur: STIKSTOF. De impact op onze omgeving en op de natuur wordt zwaar onderschat en verdient onze aandacht omdat onze regio ook op het vlak van stikstofdepositie de spijtige koploper is in Vlaanderen. Mede hierdoor zien we ons genoodzaakt om veelvuldig aan de noodrem te trekken, in dit geval betekent dit bezwaren indienen. Een door de gemeentebesturen van Hoogstraten en Wuustwezel bestelde studie toont immers aan dat een afbouw van de veestapel noodzakelijk is en er dus in geen geval nog extra stikstofuitstoot mag bijkomen in onze regio.

Drie bronnen

De schadelijke stikstofregen ontstaat als gevolg van menselijke activiteiten. In volgorde van belangrijkheid zijn de bronnen van stikstofvervuiling:

- landbouw en dan vooral de intensieve veeteelt met een aandeel van 50%, vooral in de vorm van ammoniak (NH_3)
- verkeer met 32%, in de vorm van stikstofoxiden (NO_x)
- Industrie, huishoudens en andere samen met 18%. (NO_x)

Twee trends

Het stikstofprobleem is niet nieuw. Al vele jaren wordt de hoeveelheid stikstofvervuiling in de lucht gemeten en worden maatregelen genomen. Deze brengen langzaam verbetering, maar de vervuiling blijft vele malen hoger dan de schadedrempel. Toch is er een opmerkelijk verschil:

- De vervuiling door verkeer neemt gestaag af. Zuiniger motoren, elektrificatie van de voertuigen en de

doorbraak van de elektrische fiets liggen hieraan ten grondslag. Bij de industrie en huishoudens zorgen de opkomst van groene energiebronnen en renovatie van gebouwen voor een daling.

- De vervuiling door intensieve veeteelt daalt al meer dan 10 jaar niet meer. De laatste daling was het gevolg van strengere regelgeving voor het uitrijden van mest over het land. De technologische verbeteringen waarop sindsdien werd ingezet om de uitstoot van veestallen te verminderen misten compleet hun doel.

Import-export

Vervuiling stopt niet aan de grens en stikstofverbindingen verplaatsen zich via de lucht. Er komt dus stikstof uit het buitenland aanwaaien die neerslaat op onze Vlaamse natuur. Zowat de helft van wat bij ons neerslaat komt uit het buitenland. Niet dat we zelf vrijuit gaan, veel van de door onze regio uitgestote stikstof waait naar onze buurlanden en dat is niet weinig. Er waait wel 3,5 keer zoveel stikstof naar onze buurlanden dan omgekeerd. Die

TE VEEL STIKSTOF TAST ECOSYSTEMEN AAN

BELANGRIJKSTE BRONNEN VAN STIKSTOFUITSTOOT IN 2018

salpeterzuur.

Beide fenomenen zijn schadelijk voor plant, dier en mens.

- **Effect op planten:** Stikstof is noodzakelijk voor de groei van planten. Het is echter van nature schaars. De meeste planten zijn dan ook geconditioneerd om met weinig stikstof tevreden te zijn. Als er dan plots veel stikstof is leggen ze al snel het loodje tegen de enkele snelgroeiers die graag veel stikstof hebben. Door bodemverzuring worden sommige giftige mineralen vrijgemaakt in de bodem. Planten nemen deze dan op met negatieve gevolgen voor hun gezondheid
- **Effect op dieren:** Dieren die planten eten zoals rupsen van vlinders, sprinkhanen enz. krijgen als gevolg van de gewijzigde samenstelling van de planten die ze eten een onevenwichtige voeding waardoor ze sterven of verzwakken. Bovendien zorgt de overvloedige groei van de stikstofminnende planten voor teveel beschaduwning waardoor eieren niet uitkomen of de groei vertraagt.
- **Effect op mensen:** Mensen kunnen gezondheidsklachten krijgen door verzurende componenten in te ademen of als gevolg van fijn stof. Gebruik van verontreinigd grondwater kan ook voor problemen zorgen. Verzuring veroorzaakt bovendien corrosie van materialen en een versnelde verwerking van gebouwen.

Eén oplossing met drie soorten maatregelen

De uitstoot moet omlaag tot beneden de schadedrempel voor natuur. Zo simpel kan het zijn. Hoe je dat doet is echter niet zo eenvoudig. In Nederland heeft het stikstofbeleid al tot een stilstand in de economie geleid omdat de rechter oordeelde dat de regering haar huiswerk slecht had gemaakt.

Ook in Vlaanderen werd dit voorjaar het beleid onderuitgehaald, waardoor snelsnel in mei een voorlopige vergunningsregeling werd uitgewerkt en de belofte op een doelmatig maatregelenpakket tegen het eind van dit jaar werd gemaakt. Dit maatregelenpakket bestaat uit:

- Generieke maatregelen. Dit zijn maatregelen die een

stikstof veroorzaakt daar ook problemen in de natuur.

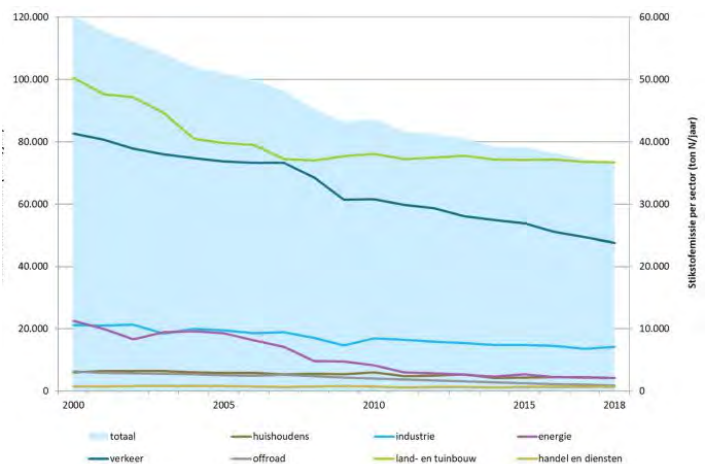
Drie effecten

Te veel stikstof in het milieu leidt tot vermessing en verzuring van het milieu. Vermesting is de ophoping van te veel voedingsstoffen in de vorm van ammoniak in het milieu door menselijke activiteiten. Verzuring is het gevolg van de omzetting van ammoniak naar

daling van de stikstofemissies over het hele grondgebied tot gevolg hebben. Een mooi voorbeeld is de elektrificering van de bedrijfswagens zoals voorzien in het luchtbeleidsplan. Ook de omschakeling naar duurzame energie vanuit een klimaatplan zal tot een daling van de stikstofuitstoot leiden.

- Gebiedsgerichte maatregelen. Aangezien ammoniak (vooral uit landbouw) sneller neerslaat dan stikstofoxiden (van verbranding) zal afbouw van veestapel en/of bemesting in de nabijheid van kwetsbare natuur een noodzakelijk onderdeel van het maatregelenpakket zijn.
- Specifieke maatregelen. Met de twee voorgaande categorieën van maatregelen wordt de stikstofkraan dichtgedraaid. Herstelmaatregelen zijn de dwell waarmee de reeds veroorzaakte schade wordt opgekuist om zo het doel sneller te bereiken.

Nobele principes

De definitieve aanpak van het stikstofprobleem, ook wel programmatische aanpak stikstof (PAS) genoemd zal maar slagen als een aantal principes worden gehanteerd:

- De maatregelen pakken het probleem aan de bron aan.
- De vervuiler betaalt.
- Ook andere uitdagingen zoals klimaat, waterbeleid en biodiversiteitsbeleid worden aangepakt.
- De maatregelen zijn kosteneffectief en handhaving is mogelijk.
- De maatregelen zijn sociaal verantwoord.

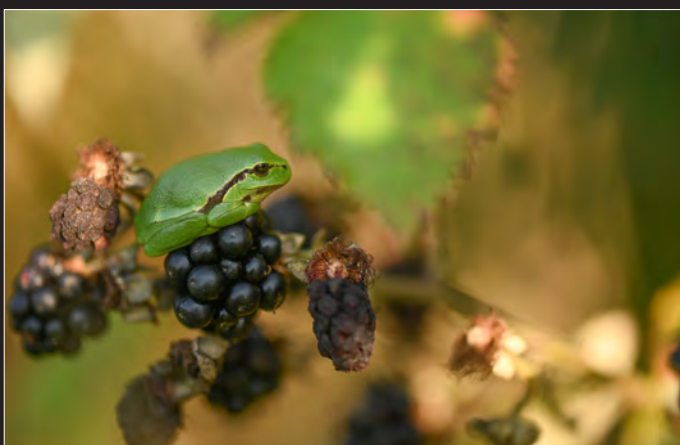
De eindmeet voor 0% stikstofvervuiling op onze kwetsbare natuur is 2050, met een belangrijke tussensprint in 2030 als reeds 50% van onze kwetsbare natuur stikstofvrij moet zijn. Een behoorlijke uitdaging aangezien vandaag 80% van de natuurgebieden kreunt onder teveel stikstof.

Bronnen:

- *Natuurpunt, bewerkt door Drej Oomen*
- *Foto: Kris Decler*
- *Infografieken: VMM*

Castelreesche Heide - Dominiek Beerens
 Heideblauwtje, Elsakker - Wim Verschraegen
 Hoogveen, Den Rooy - Senne Verschraegen
 Spin, Wortel Kolonie - Wim Verschraegen
 Bank in de Elsakker - Wim Verschraegen
 Boomkikker, Merkske - Wim Verschraegen
 Wortel Kolonie - Wim Verschraegen
 Heide, Elsakker, Senne Verschraegen
 Boomkikker op braam, Merkske - Wim verschraegen

De Nieuwe betaalbare Tuinklomp

100% waterdicht - natuurlijk rubber - Comfortabel
Zowel voor heren als voor dames in diverse kleuren

€ 39,90

- 10%

Natuurpuntleden

Uw Tuin en Dier

Uw Tuin en Dier

LAURIJSSSEN MINDERHOUT
- www.uwtuinendier.com -

Cursussen 2021

Cursus mossen

Foto: Wim Verschraegen

We gaan vooral het veld in tijdens deze cursus. In 1 theorie en 3 excursies leert Hans Vermeulen je de verschillende soorten mossen leren herkennen.

Voorkennis over mossen is bij de meeste plantenliefhebbers onbestaande. Hoeft ook niet.

Mossen worden als de meest primitieve landplanten gezien omdat ze geen wortelstelsel en vaatstelsel hebben. Maar hun voortplanting blijkt dan weer helemaal niet zo voor de hand liggend. Wat heet primitief? En gezien mossen een groot deel van de aardkluut bedekken (ook in uw gazon?), kan je

bezwaarlijk spreken over een uitstervende plantengroep. Ja je leest goed, in de BENELUX alleen al zijn er om en bij de 800 soorten mossen.

09/11/2021 van 19u30 tot 22u30 : theorie

20/11/2021 van 09u30 tot 12u00 : praktijk

27/11/2021 van 09u30 tot 12u00 : praktijk

04/12/2021 van 09u30 tot 12u00 : praktijk

De cursus kost € 32,00 voor leden en € 62 voor niet-leden. Inschrijven doe je via de website van Natuurpunt: www.natuurpunt.be/agenda.

Cursus Natuurfotografie voor beginners

Tijdens deze cursus leren we spelen met diafragma, sluitertijd, ... om zo tot betere foto's te komen. Veel aandacht zal ook gaan naar compositie en tips om de natuur beter in beeld te brengen. Deze cursus zal gegeven worden door Geert Brosens en Wim Verschraegen, en bestaat uit 4 delen.

Foto: Wim Verschraegen

19/10/2021 van 19u30 tot 22u00 : theorie

26/10/2021 van 19u30 tot 22u00 : theorie

06/11/2021 van 07u30 tot 12u00 : Praktijk Wortel Kolonie

16/11/2021 van 19u30 tot 22u00 : theorie / Bespreking van de foto's

De cursus kost € 36,00 voor leden en € 66 voor niet-leden. Inschrijven doe je via de website van Natuurpunt: www.natuurpunt.be/agenda.

Cursus Natuur, erfgoed en landschap in het land van het Merkske

Foto: Wim Verschraegen

Natuurpunt Markvallei organiseert in het voorjaar 2022 een cursus die focust op erfgoed en landschap in haar werkingsgebied. Bedoeling is om vanuit deze lessenreeks een werkgroep "erfgoed en landschap" te starten die zich zal toeleggen op geschiedkundige aspecten van natuur en platteland in onze regio. Enkele specialisten werden bereid gevonden om de cursisten inzicht te geven in de ontstaansgeschiedenis van onze streek en vooral ook in het ontstaan van ons landschap en de rol van de mens daarin. Daarnaast nemen we een aantal excursies op in de cursus die ons meer inzicht geven in specifieke onderwerpen

die deel uitmaken van die geschiedenis.

De cursus bestaat uit zes theorielessen, telkens van 19.30u tot 22.00u, aangevuld met evenveel excursies, van februari tot en met mei 2020.

Meer info op de website!

De cursus kost € 150,00 voor leden en € 180 voor niet-leden. Inschrijven doe je via de website van Natuurpunt: www.natuurpunt.be/agenda.

Stan Geysen

Vrijwilliger in de kijker

De vrijwilligers zijn de ruggengraat van onze vereniging. Daarom peilen we in het Bieteutje graag naar hun beweegredenen en ervaringen. Deze keer richten we de schijnwerpers op Stan Geysen.

Zou je kunnen stellen dat je jeugd de bakermat was voor je interesse in de natuur, je engagement inzake milieu?

“Ik ben geboren en getogen op het Boereneinde in Hoogstraten, meer bepaald in de Heuvelstraat op de rand van ‘het dorp’ tussen de Loenhoutseweg en de St. Lenaertseweg. In mijn jeugd was het een uitgestrekt open landbouwgebied. Vandaag is er zo goed als alles volledig volgebouwd: Veiling, KMO-zone en industriegebied.”

“Ik heb geen probleem met deze

zones. Integendeel, ik denk dat ze een meerwaarde betekenen voor onze welvaart (en zeker meer toegevoegde waarde creëren dan landbouw). Maar op ruim 50 jaar heeft mijn geboorteplek wel een zware metamorfose ondergaan.”

“Mijn ouders boerden en dus werden we opgevoed tussen de beesten. Dat is wel een ervaring die ik voor geen geld had willen missen, hoewel het soms ook wel heel hard werken was. Ik kan me wel niet herinneren of we het begrip ‘natuur’ kenden. Dit was voor ons gewoon dagelijks kost. We zaten er middenin. Als we door de weiden slenterden, sprong er wel een haas weg of vloog er een ‘klamper’ over. Ontelbare uren hebben we door de waterlopen gebaggerd op vangst naar stekelbaarsjes, salamanders en uiteraard kikkers (af en toe vingen we ook een muskusrat). Het water was toen echt nog kristalhelder.”

Zijn er gebeurtenissen uit je jeugd die mee je visie bepaald hebben over onze maatschappij?

“Op mijn 17 à 18 jaar begonnen we natuurlijk uit te gaan en ik verzeilde al snel in de Skal'den in Hoogstraten, een toch wel vrij berucht café in die tijd. Het café werd vooral bezocht door studenten, artiesten, kunstenaars en kritische geesten. Ik heb hier ongeveer 10 jaar deel uitgemaakt van het bestuur en ongelooflijk veel plezier beleefd. Natuur was niet echt het gespreksonderwerp, maar maatschappijkritiek des te meer. Maar ook niet te ernstig, natuurlijk. Het was een boeiende tijd.

Kende je Natuurpunt eigenlijk voor je er actief werd als vrijwilliger? Hoe keek je naar onze vereniging?

“Ja, ik ben al jaren lid en op een bepaald moment deed de afdeling een oproep om mee te werken aan de inrichting van de Klapkester, dat was

ongeveer twintig jaar geleden. Maar ik had een vrij druk beroepsleven en helaas geen tijd, maar sindsdien heb ik trouw elke jaar een fiscale gift gedaan. Dat niet veel meer leden jaarlijks een gift doen, is iets wat ik niet goed begrijp. We hebben 1.200 gezinnen die lid zijn. De meeste hebben toch een modaal inkomen. Als nog maar de helft van alle leden, elk jaar een fiscale gift zouden doen van bv. 40 euro, zou de afdeling een jaarlijks werkingsbudget bij krijgen van ca. 25.000 euro. Hier kan je al heel wat natuur mee aankopen. En de gever krijgt van de belasting bijna de helft terug via zijn belastingaangifte. Het kost je dus ca. 20 euro. Dat is amper de kostprijs van een avondje stappen, maar het scheelt voor de afdeling een serieuze slok op de borrel. Toch iets om over na te denken, niet?”

“Maar dus voor ik vrijwilliger werd, had ik eigenlijk geen contact met de vereniging. Op een zeer sporadisch bezoekje na.”

Hoe ben je uiteindelijk bij Natuurpunt Markvallei terechtgekomen? Wat was aanvankelijk je engagement?

“Toen ik met (vervroegd) pensioen ging, leek het me wel een goed idee om iets meer te doen voor de natuur. Ik was ondertussen ook al jaren (zeer) actief binnen de werkgroep Trage Wegen, een onderdeel van Erfgoed Hoogstraten. We ijverden ervoor om deze oude voetwegen die her en der nog in het landschap aanwezig waren, sommigen weliswaar onwettig afgesloten of deels omgeploegd bij de akker, terug te herwaarderden. Deze voetwegen zijn over het algemeen onverharde zandpaden en soms omzoomd met een houtkant en hebben dus ook een ongelooflijke meerwaarde voor allerlei soorten fauna en flora. Het leek me dus ook een goed idee om wat meer te leren over de natuur en waar kan je dit beter dan bij de

lokale afdeling.”

“Een echte natuurkenner ben ik niet. Ik ben meer geïnteresseerd in ‘het landschap’: open ruimte, houtkanten, zandwegen, een beekvallei...kortom het landschappelijk waardevol gebied. Daarbij ben ik van oordeel dat zolang het landschap met her en der een bos, zuivere waterlopen en houtkanten, intact is, zal het met fauna en flora ook wel meevallen.”

Je bent nogal snel in het beleidssegment gerold. Hoe gebeurde dat zo snel en hoe komt het dat je deze moeilijke materie toch snel onder de knie kreeg?

“Ik herinner me nog op één van de eerste vergaderingen waar ik aanwezig was, beklagde men zich over een vergunning die was toegekend aan een mestkippenkweker in de vallei van het Merkske en waarop ik voorstelde om beroep aan te tekenen. Maar blijkbaar had niemand hier expertise in, noch veel goesting. Uiteindelijk heb ik toen gezegd dat ik wel wilde proberen. Ik had tijd en had voordien al wel wat juridische zaken uitgeklaard m.b.t. de trage wegen. Het leek me dus zeker het proberen waard. En voor je het goed en wel beseft zit je tot over je oren in de procedures. Maar de materie boeide me en niet te vergeten: ik had een landbouwachtergrond en ik heb in het begin van mijn loopbaan 15 jaar bij het Landbouwkrediet gewerkt,

een belangrijke financier van de land- en tuinbouwsector. De materie was me dus niet zo onbekend, hoewel ook in de landbouw de schaalvergroting en automatisatie ongelooflijk is toegenomen.”

Waar haal je de energie en het doorzettingsvermogen vandaan om door te gaan. In deze materie is dat geen evidentie.

“Ik heb een sterk rechtvaardigheidsgevoel en laat me niet snel ontmoedigen. Zo werd ik bij ons beroep tegen de kippenstal van Ben Bolkmans op Hal, ook weer in de vallei van het Merkske, opgebeld door zijn schoonvader Koen Bernaerts, die ook lid is van het nationaal Boerenbondbestuur. Hij vertelde mij dat ons beroep hopeloos was want hij had een rechtstreekse lijn met het kabinet van Schauwvlieghe en als het moet, kon hij Joke zelfs persoonlijk contacteren. We konden die zaak nooit winnen. Voor mij een reden te meer om er nog harder in te vliegen natuurlijk.”

“Ook vertelde in die tijd onze toenmalige burgemeester, Tinne Rombouts, in het Vlaams parlement dat ze als burgemeester graag zo veel mogelijk bezwaren binnenkreeg want op basis hiervan kon ze dan een goed en onderbouwd vergunningbesluit nemen. Ook een signaal om nog een tandje bij te steken.”

Je kan onmogelijk specialist zijn

in alles, maar in je bezwaren en dossiers valt er geen speld tussen te krijgen. Hoe krijg je dat voor mekaar?

“Al doende leert men. En ik merkte ook al snel dat heel wat aanvragen met haken en ogen aan elkaar hangen. Echt beschamend hoe sommige aanvragen worden samengesteld. En vooral men zet evidenties in de verf, soms nog wat aangedikt met halve waarheden, maar men zwijgt uiteraard over de grijze zone of zelfs zaken die volgens de wetgeving niet kunnen. Het is dus een kwestie om deze discrepanties en onwettigheden eruit te pikken en de overheid en aanvrager hiermee te confronteren. “

“Zo heeft men al die jaren sinds de invoering van de voorlopige PAS-regeling de emissies van landbouwbedrijven getoetst aan een onwettig toetsingskader m.b.t. hun effecten op natura2000-gebieden. Al jaren gooien we hen dit voor de voeten. Noch aanvrager, noch overheden en adviesorganen hadden hier oog voor tot het stikstofarrest van dit voorjaar. De eerstvolgende hoorzitting was toen ontluisterend. Een advocaat die aanvragers bijstaat en al die jaren beweerde dat het toetsingskader wel in overeenstemming is met de wetgeving, verklaarde toen plots onomwonden: ‘maar dat weten we toch allemaal al jaren dat dit toetsingskader onwettig was. De

10% korting

op alle wandelschoenen van Lowa en Berghen en op de wandelkousen van Bridgedale
op vertoon van uw lidkaart van natuurpunt.

FRAMANDI

Schoenen - Lederwaren

Vrijheid 71 & 83, Hoogstraten, 03 314 11 84

overheid is hier zwaar in de fout gegaan'. Men weet dus dat men de boel belazert, maar toch kijkt iedereen de andere kant op. Ongelooflijk hoe de besluitvorming in Vlaanderen nog steeds door bv. Boerenbond wordt aangestuurd. Gelukkig hebben we nu in de Vlaamse regering een minister die wel tegenwind wil geven en wel degelijk bekommerd is om ons milieu en de natuur. Men heeft bij de vorming van de Vlaamse regering terecht natuur en leefmilieu losgeweekt van de bevoegdheid landbouw. Een zeer goede zaak."

Vrienden maak je niet door telkens op de nagel te kloppen. Hoe ga je daar mee om?

"Ik kies mijn vrienden zelf. Maar inderdaad, ik begrijp ook dat sommigen willen groeien en investeren. Maar groei is ook eindig, zeker in een kleine en dichtbevolkte streek zoals Vlaanderen. Jonge boeren vragen ruimte om te groeien. Maar dit is onmogelijk natuurlijk. Er zijn ca. 300 boeren in Hoogstraten. Een gemiddeld rundveebedrijf heeft ca. 100 koeien en 30 ha voederteelten. Door het vrijgeven van de melkquota, breidt men stilaan uit naar bedrijven met 300 melkkoeien maar dat wil zeggen dat deze boeren ook 80 à 90 ha akkerteelten nodig hebben. Maar meer grond is er niet. Die kan men niet bijmaken. Dus als jonge boeren willen evolueren naar dergelijke schaalvergroting, is het ook logisch dat hun aantal minstens zal moeten halveren. Ze zullen dus dringend onder elkaar moeten uitmaken wie verder kan doen en wie niet. Dit is de keerzijde van de schaalvergroting binnen dezelfde beschikbare ruimte.. Hier steekt de Boerenbond wijselijk haar kop in het zand want ze heeft er alle baat bij dat zoveel mogelijk boeren in de running blijven en investeren. Zij verdient in elke schakel van de productie geld. "

Gelijk hebben is niet hetzelfde als gelijk krijgen. Dat blijkt zelfs als alle gebeurtenissen in de wereld of in ons land in die richting wijzen. Merk je een evolutie in de goede zin?

"Het recente stikstofarrest vind ik

persoonlijk een zeer goede zaak. De overheid moet nu wel stappen zetten om de uitstoot van ammoniak dringend in te perken. Iedereen is er nu wel van overtuigd maar of het ook zo'n vaart zal lopen is nog af te wachten. Ergens eind dit jaar zou er een voorstel moeten zijn. Belangrijk hierbij is ook de invulling van het Vlaams Gemeenschappelijk Landbouwbeleid. Hier is men ook volop mee bezig. Dit beleid zal inderdaad mee bepalen of onze landbouw kan en wil verduurzamen en vergroenen, zoals Europa vraagt."

"Anderzijds is het heel duidelijk dat de natuur en het klimaat uiteindelijk de regie zullen bepalen. Vele wetenschappers hebben ondertussen al aan de alarmbel getrokken. En in de praktijk worden we nu dagelijks rond de oren geslagen met omvangrijke bosbranden, verschroeiende hitte, noodweer en wolkbreuken, en helemaal niet meer zo ver van ons bed. Ook hier staat men op een scharnierpunt maar er moeten dringend stappen in de juiste richting worden gezet."

Wat zullen de thema's zijn die in de toekomst belangrijk zullen zijn voor de natuur en voor onze samenleving?

"Ik ben geen futurist. Maar klimaat wordt heel belangrijk. Onze levenskwaliteit zal heel sterk bepaald worden door hoe onze politiciers dit gigantisch probleem zullen aanpakken. En vooral hoe gaan we die mensen in de rest van de wereld hierin meekrijgen die vandaag amper kunnen overleven en dus geen boodschap hebben aan bv. 'klimaatadaptatie' of het beperken van de vliegtuigreizen? Ze zijn dikwijls de grootste slachtoffers hoewel ze de kleinste voetafdruk hebben."

"Maar heel belangrijk is dat wij hier in de Westerse wereld allemaal alvast moeten proberen zo duurzaam mogelijk ons leven in te richten. Wij

hebben uiteindelijk de grootste voetafdruk. Ikzelf ben sinds een dik jaar vegetariër geworden (heel zelden eet ik nog wel eens stukje vlees maar steeds minder want het smaakt gewoonweg niet meer). Gelukkig heb ik een vrouw die heel goed vegetarisch kan koken. Geen of minder vlees eten, is een stap die iedereen kan zetten. "

Hoe moet Natuurpunt zich hierin opstellen?

"Dit vind ik een moeilijke want ik ben van oordeel dat ieder voor zichzelf moet uitmaken wat goed is voor hem/haar en zijn/haar omgeving. Hoewel ik ook niet naïef wil zijn want vele mensen kan het ook geen reet schelen."

"Belangrijk is dat Natuurpunt als natuur- en milieuorganisatie het aanspreekpunt is voor mensen die oog hebben voor het belang van natuur en een duurzame omgeving. Daarom is het ook belangrijk dat Natuurpunt haar rol als maatschappelijke middenveldorganisatie sterk invult en waarbij ze de belangen van haar leden op elk maatschappelijk niveau verdedigt en natuurlijk inzet op behoud en versterken van natuurgebieden. Want deze zijn belangrijk. Dit bleek overduidelijk in de corona-tijd."

**OPTIEK
DOMINIEK
Van Den Bosch**
WIJ KIJKEN VOORUIT

f i t p

+32 3 314 52 99 +32 472 48 53 41

Vrijheid 119, 2320 Hoogstraten

BEKIJK HIER DE VERREKIJKERS

ALTIJD OPEN OP:
WWW.OPTIEKDOMINIEK.BE
Maandag t.e.m. vrijdag 09.00 - 12.30u en 13.30 - 18.00u • Zaterdag 09.00 - 17.30u

1 ACCU
voor al uw
machines
STIHL®

Vanaf
€ 129,-

**TUINMACHINES
STOFFELS**

Minderhoutdorp 4
2322 Minderhout - 03 314 41 15
www.tuinmachinesstoffels.be

Activiteiten

Er gaat weer vanalles plaatsvinden, maar hou ook de website in de gaten voor meer up-to-date info!

06.10 Cursus sporenplanten : theorie

Aanvang: 19.30u in BC
De Klapekster, Kolonie
41, Wortel

09.10 Cursus sporenplanten : praktijk

Te bepalen - 13.00u

Koloniewandeling

17.10

Elke derde zondag van de maand organiseert Natuurpunt Markvallei een gratis gegidste wandeling in Wortel Kolonie. Op deze manier wil de natuurvereniging geïnteresseerden kennis laten maken met de rijke geschiedenis van het beschermde landschap en met de hier volop aanwezige natuur.

Het thema: Bos of trage wegen

Vertrek: 14.00u aan BC
De Klapekster, Kolonie
41, Wortel

19.10 Cursus Natuurfotografie voor beginners : theorie

Aanvang: 19.30u in BC
De Klapekster, Kolonie
41, Wortel

26.10 Cursus Natuurfotografie voor beginners : theorie

Aanvang: 19.30u in BC
De Klapekster, Kolonie
41, Wortel

Bos voor iedereen - wandeling in het Merkske

Neem je (groot)ouders mee naar de beste speeltuin van het land!

31.10

Hoe werkt een bos? Wat leeft er in, op en onder bomen? Wat is de rol van dood hout, de bodem en open plekken? Op de Bos-voor-iedereen-wandeling leer je met andere ogen naar het bos kijken. Op vijf boeiende plekken in het bos verwent onze bosgids je met zintuiglijke ervaringen, weetjes en bosbeleving. Zo haal je nog meer uit jouw volgende boswandelingen.

De Bos voor Iedereen-wandeling duurt ongeveer 1,5 uur en is een aanrader voor het hele gezin. Bij nat weer zeker je laarzen niet vergeten!

Vertrek: 14.00u aan het
infopaneel van de
Halsche Beemden in
Minderhout
(Gouverneursbossen)

26.10 Cursus Natuurfotografie voor beginners : Praktijk

Aanvang: 07.30u aan
BC De Klapekster,
Kolonie 41, Wortel

Paul van Huffel

Helend Medium

Carolinestraat 11

2322 Minderhout

Tel. : 0475/66.92.77 Paul

Email : info@love2heal.be

LEYS
IJZERWERKEN

Leys IJzerwerken is uw partner voor kwalitatieve metaalbewerking: deuren, ramen, oranjeriën, trappen, poorten, hekwerken, kleinschalige constructie-elementen en allerhande exclusief maatwerk in staal en andere metalen zoals RVS, aluminium, cortenstaal.

We staan garant voor een planmatige werkvoorbereiding, service van de bovenste plank en werken uitsluitend met degelijke materialen om een correct geassembleerd eindproduct te leveren.

We schakelen graag onze expertise in om u advies te verlenen bij de ontwikkeling van uw project.

Leys IJzerwerken staat voor: vakmanschap, meer dan 20 jaar ervaring en betrouwbaarheid.

Veilingstraat 25 – 2320 Hoogstraten

Tel/fax +32 3 336 88 77

| GSM ED +32 497 68 09 74

| GSM TOM + 32 477 98 59 71

www.leysijzerwerken.be

| info@leysijzerwerken.be

| tom@leysijzerwerken.be

Enkel op afspraak

Fototentoonstelling

foto's van (het leven in) poelen en vennen in de Markvallei

In Bezoekerscentrum De Klapekster stelt de fotowerkgroep elke drie maanden een andere fototentoonstelling voor aan de bezoekers. Tijdens de herfst tonen we foto's van het leven in de poelen en vennen van de Markvallei.

Maar iedereen kan deelnemen aan onze tentoonstellingen. In de **volgende tentoonstelling** van januari tot maart tonen we **foto's van stedelijke natuur in het werkingsgebied van NP Markvallei**. Iedereen die een mooie foto rond dit thema heeft, en deze graag tentoongesteld ziet, mag deze in hoge resolutie (dus liefst via we-transfer of gelijkaardig medium) voor 15 december 2021

doorsturen naar wimverschraegen@hotmail.com.

Natuurlijk Merksplas Kolonie

07.11

Meestal wordt Merksplas Kolonie bezocht om de geschiedenis van de Koloniën van Weldadigheid en de monumentale gebouwen te leren kennen of om rustig te wandelen en te fietsen. Op zondag 7 november gaat Natuurpunt Markvallei op zoek naar de minder bekende landschaps- en natuurwaarden van het gebied. We zien hoe cultuur en natuur permanent op elkaar inspelen. Verheug je op een afwisselende wandeling langs de ringgracht, vennen en velden, in dreven en bossen.

Vertrek: 09.00u

Bezoekerscentrum
Merksplas Kolonie

Culturele Natuurwandeling in Wortel-Kolonie

07.11

Natuur en cultureel erfgoed gaan in Wortel-Kolonie hand in hand. Het gebied heeft, buiten een uitgebreide geschiedenis als landloperskolonie, ook heel wat te bieden aan natuurlijke rijkdom.

Vertrek: 10u aan BC
De Klapekster, Kolonie
41, Wortel

Prijs: 1€ - 2€

De wandeling gaat op deze 2 aspecten in, speelt ook in op de recente erkenning als UNESCO-werelderfgoed en komt langs enkele van de mooiste grensoverschrijdende natuurgebieden van deze regio.

Inschrijven bij Jef De
Maeyer via
0494/57.07.89

Het is aan te raden om schoeisel aan te passen aan de weersomstandigheden. 's Middags is er mogelijkheid voor een drankje (tegen betaling) en het nuttigen van je meegenomen picknick in bezoekerscentrum De Klapekster. Maximale afstand ongeveer 14 km.

Organisatie door
Pasar Schilde

09.11

Cursus Mossen : theorie

Aanvang: 19.30u in BC
De Klapekster, Kolonie
41, Wortel

14.11

Taal in het Bos

Natuurpunt Markvallei biedt 4 keer per jaar een natuurwandeling aan voor en met mensen uit alle windstreken en met aandacht voor de seizoenen in onze natuur. Mensen met andere achtergronden laten we kennis maken met de natuur in onze regio. Tijdens de korte wandeling gaan natuurgidsen met kleine groepjes op pad en proberen om de plaatselijke bevolking zoveel mogelijk te betrekken. Onze taal leren spreken en begrijpen is een essentieel onderdeel van integratie. De natuur schakelen we in als verbinding, we hebben iets gemeenschappelijks om over te praten.

Vertrek: 14u aan BC
De Klapekster, Kolonie
41, Wortel

Het vervoer vanuit het centrum van Hoogstraten (centraal gelegen) wordt gratis verzorgd..

ESSEN

Spijker 79
2910 ESSEN

T 03 667 71 71 - F 03 667 74 09

Ma - Vr: 8u30 - 18u

Zat: 9u30 - 17u

Zon: 10u - 13u

700 verschillende bieren in assortiment.
Zeer ruim gamma wijnen, aperitieven,
likeuren en geestrijke dranken.

KALMTHOUT

Kapellensteenweg 113
2950 KALMTHOUT

T 03 666 80 05 - F 03 666 30 18

Di - Vr: 9u - 12u en 13u30 - 18u

Zat: 9u - 17u

Zondag en maandag gesloten

Zeer mooi gamma wijnen,
likeuren en geestrijke dranken.
Gespecialiseerd in luxe cadeaumanden
en relatiegeschenken.

---

essen@decaigny.com - www.decaigny.com

16.11	Cursus Natuurfotografie voor beginners : bespreking van de foto's	Aanvang: 19.30u in BC De Klapekster, Kolonie 41, Wortel
19.11	Foto-café: Mist Tijdens de fotocafés ligt de focus niet alleen op de fotografie, maar ook op gezelligheid. Iedereen is welkom. Je brengt enkel door je zelf genomen foto's mee. Die worden, onder het nuttigen van een drankje, onder elkaar besproken. Op die manier leer je veel bij over sluitertijden, diafragma-openingen, brandpuntafstanden, composities, ... Het thema is deze keer 'Mist'. Vijf foto's over dit thema en vijf andere natuurfoto's mogen worden doorgestuurd naar verschraegen.wim@telenet.be of meegebracht op een stick.	Aanvang: 20u aan BC De Klapekster, Kolonie 41, Wortel
20.11	Cursus Mossen : Praktijk	Aanvang: 09.30u te bepalen
27.11	Cursus Mossen : Praktijk	Aanvang: 09.30u te bepalen
04.12	Cursus Mossen : Praktijk	Aanvang: 09.30u te bepalen
05.12	Op verkenning in het Zoerselbos Natuurpunt Markvallei organiseert een verkenningstocht in het Zoerselbos met aandacht voor de natuur, maar ook voor de beheerswerken die de monniken van de Sint-Bernardus abdij in Hemiksem hier rond 1700 hebben verricht.	Vertrek: 14u aan Boshuisweg 1, 2980 Zoersel
19.12	Foto-excursie naar De Mark en de Aschputten Foto-uitstappen zijn telkens bedoeld om de deelnemers de kans te bieden van mekaar te leren. De leden van de fotowerkgroep zoeken in het natuurgebied naar mooie foto-objecten en proberen deze op een zo goed en zo mooi mogelijke manier in beeld te brengen. Uiteraard breng je best je fototoestel mee, maar deelnemen is in ieder geval gratis.	Vertrek: 08.00u Aan de vredesboom, Vredeboomstraat 11, 2321 Meer
02.01	Nieuwjaarsreceptie	Hou de website in het oog of abonneer u op de nieuwsbrief

Vrijwilligersdrink

Opbouw containertoer

Containertoer

Fietstocht langs onze gebieden

De voorbije maanden in beeld

Containertoer

Vrijwilligersdrink

Containertoer

Containertoer

Fotowerkgroep Hollandse bossen

Bezoek resultaat beheerswerken in Den Rooy

Fietstocht langs onze gebieden

Containertoer

wandelen, natuurbeheer, genieten,...

Containertoer

Vrijwilligersdrink

OPROEP

Leuke foto's van activiteiten in onze afdeling mogen doorgestuurd worden naar verschraegen.wim@telenet.be.

Foto's verschijnen op zowel onze site als op de facebookpagina van Natuurpunt Markvallei. En misschien ook in deze overzichtsrubriek!

De Akster is dé natuurbelevingswinkel van het vogelrevalidatiecentrum Zundert.

Gelegen in het natuureducatiecentrum is het de plek waar u allerlei artikelen kunt kopen om de natuur dichterbij huis te halen.

De Akster is dé winkel voor de echte natuurlijkliefhebber. Niet alleen informatieve boeken en voor deskundig advies bent u bij ons aan het juiste adres. Ook hebben we leuke decoratieve cadeautartikelen om bijvoorbeeld de dieren in de tuin een handje te helpen.

Daarnaast heeft het centrum een eigen werkplaats waar onze vrijwilligers vele diverse soorten nestkasten maken. We maken oa kasten voor de kleinere vogels als mezen, boomkruiper en roodborst, maar ook voor de bosuil, torenvalk, kerkuil of steenuil. Onze winkelmedewerkers kunnen u adviseren bij het maken van de keuze.

De opbrengsten van De Akster komen direct ten goede aan ons centrum.

De Akster, uw verrekijker-specialist

Overweegt u de aanschaf van een verrekijker en wilt u goed advies? Maak dan een afspraak met een van de verrekijker-specialisten van onze winkel. Zij adviseren u bij uw aankoop en bieden u verschillende opties zodat u goed kunt vergelijken. We verkopen merken als Swarovski Optik, Bynolyt, Bushnell en Vortex. Een afspraak kunt u maken via 076-5974165 of via deakster@vrczundert.nl.

AKTIE!

Breng dit Bieteutje mee en ontvang bij de aankoop van een nieuwe verrekijker de "Nieuwe Zakgids Vogels" van Peter Hayman of emmer wintervoer cadeau!

Keer terug in de Geschiedenis

generaal johannes van den bosch
frederik oranjes kroonprins
lieten de behoeftigen niet los
vanaf 1818 en sinds

landbouwgrond vanuit de heide
met spade en eigen handen
met tucht en toezicht aan hun zijde
acht korte jaren nederlanden

de vier gebouwen in ruitvorm
129 huizen colonie in vrijheid
door werk uit de armoede de norm
de maatschappij van weldadigheid

grond werkplaatsen hard labeur
moeren en wat het Botven is
zwarte marjan voor haar deur
keer terug in de geschiedenis

Koen Verschueren

meer

Energie

voor onze

toekomst!

www.ebem.be

Industrieweg 3-5 • B-2330 Merksplas ☙ tel 014 43 10 31
fax 014 43 10 32 ☙ info@ebem.be